

ПРЕГЛЕД

ЧАСОПИС ЗА ПОЛИТИЧКИ И КУЛТУРНИ ЖИВОТ

Год. I.

Сарајево, 27. фебруара 1927.

Број 8.

Поглед са Чврнице на Грабовицу.

ИЗ САДРЖАЈА :

Х.: Обласне самоуправе у акцији.

Г. „Деполитизација управе“.

Јованка В. Чубриловић: Зашто је дошло до расцепа у Женском Савезу?

Др. Јос. Голдберг: Песталоци.

— Лука Александрово на ушћу Неретве (увод).

Инж. Х. Кајнцл и Инж. М. Скакић: Лука Плоча у светлу босанских привредних интереса.

— Значење Луке Александрово за босанску дрварску индустрију.

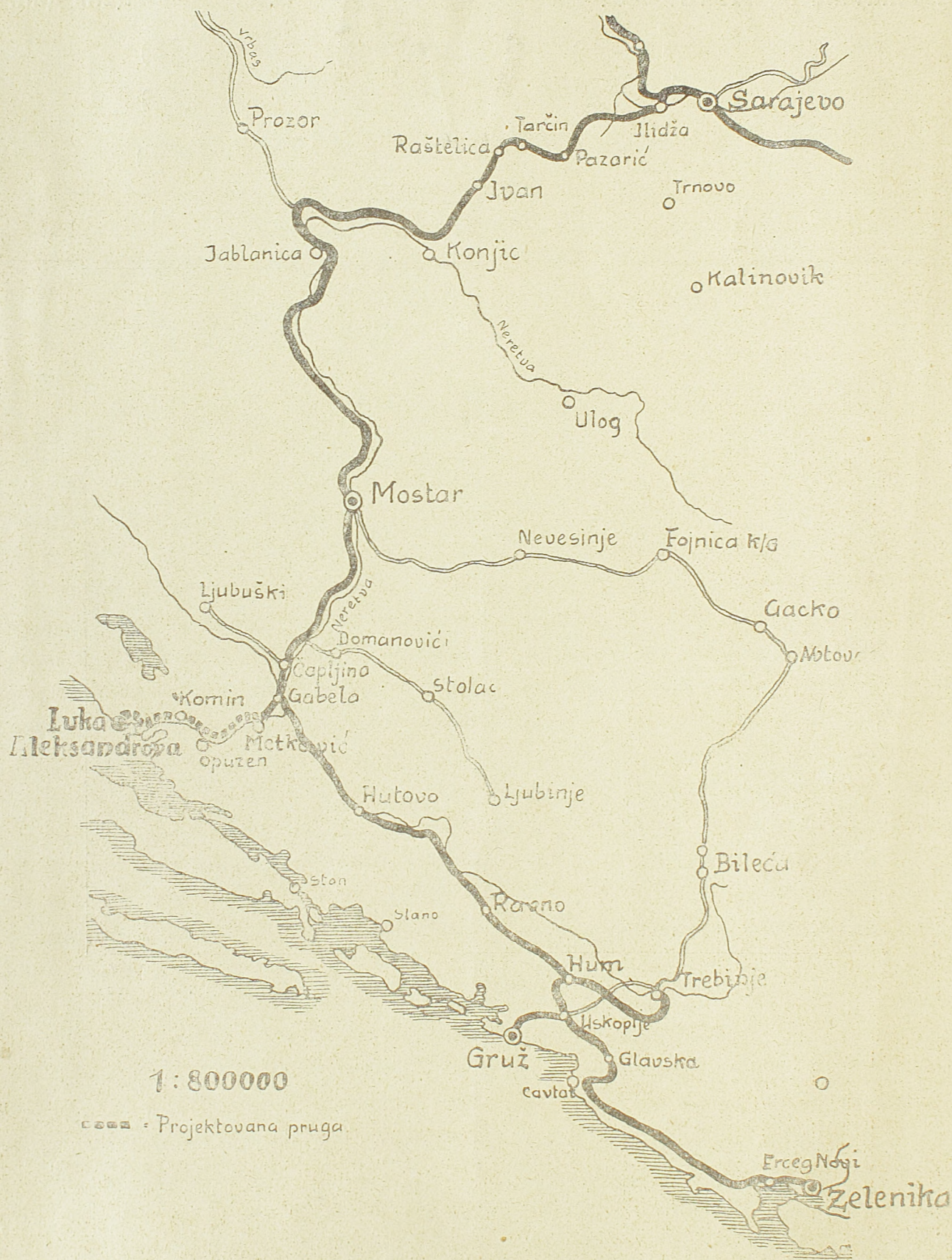
Инж. Ј. Стојић: Лука Плоча са становишта хидротехничког (Градња луке у односу према мелиорацијама).

В. Апфелбек: Маларичне прилике залива Плоча.

Писма наших глумаца: А. Лескова.

Привредни преглед — Политички преглед — Позориште, Музика, Књижевност. Фелтон.

Овај број доноси стручне чланке о Луци Плоча (Александрово) и садржи 28 стр.

Луке у Јужној Далмацији
 за подручје које гравитује долини Неретве.

ПРЕГЛЕД

ЧАСОПИС ЗА ПОЛИТИЧКИ И КУЛТУРНИ ЖИВОТ

Год. I.

Сарајево, 27. фебруара 1927.

Број 8.

Обласне самоуправе у акцији

Сад имамо већ конституисане обласне скупштинине. Да ли ће оне моћи одговарати својим привредним и просветним задацима, зависи од новца. А новца за сад нема. Прирезу је немогуће одређивати у садањој привредној ситуацији. Према томе за сад ће обласне самоуправе имати врло скроман делокруг. Ипак има изгледа да ће бити корисне. Добра воља народних представника може нешто да значи, и не има прилично. Треба само да се избегава партизанство у самоуправама, где му и иначе има најмање места.

Избори за обласне скупштине вођени су партизански. Тај дух још траје. Срећом долази до коалиција. Потребно је само да те коалиције буду што јединственије и што позитивније. Таква једна коалиција, можда само један привремени споразум, образован је у Босни и Херцеговини. Удружена опозиција искључила је владину странку од часности у скупштини и одбору самоуправном. То ће бити од шетње за самоуправе ако удружена опозиција нема одшта један већи циљ пред собом и ако не буде у стању прелазити преко ситних обзира. Даша је лекција владиној странци

за њено понашање пред изборе, али то не сме да остане једини задатак људима који су изабрани да раде на просветном и привредном дизању свог краја. Поља за рад има доста, има места за све племените амбиције. Једно треба да имају у виду сви чланови скупштина, а поготову чланови одбора, да се од њих не очекују празне говораније и политизирање него акција. И у колико саме скупштинине не могу због материјалних недостатака предузимати много непосредно моћи ће посредно преко државе. Програми обласних скупштина треба да постану програми њихових посланика у парламенту. Кад се имају одређени програми бираће се, ваљда, људи од способности да те програме и приводе у дело. Можда ће стварности обласних самоуправа моћи имати дејства и на повећање осећаја стварности у представништву целе државе. Кад је народ извор власти онда самоуправе треба да се постарају да тај извор буде додар и јак. Никад можда пре није било такве прилике гдје су поједини крајеви и цео народ имали могућност да докажу своју вредност

„Деполитизација управе“

Случај г. Прокића

Г. Петар Прокић, директор железница у Сарајеву бачен је ових дана изненада у пензију. Г. Прокић је отишао у пензију у још пуној снази, кад се налазио пред извођењем свог програма рада око подизања железничког саобраћаја на подручју које је њему поверено и кад је већ имао за собом читав низ дела и установа која дугују своју егзистенцију великим делом његовом заузимању. Не може се оспорити заузимање г. Прокића и његове заслуге за успоставу железничке везе између Босне и Србије, његови напори око оживотворења пројекта за уклањање зупчанице на прузи Сарајево—Мостар и грађења великог тунела на Ивану и нарочито, његова ревност коју је показао у раду око задобијања надлежних и јавности за подизање луке у Плочама. Три капитална дела на економском подизању Босне и на јачању њеног саобраћаја у вези су са директоровањем г. П. Прокића. Поред других саобраћајних установа мањег значаја, г. Прокићу дугују своју егзистенцију неколике врло важне установе за побољшање социјалног и привредног стања железничког особља. Железничке потрошачке задруге, домови, конвикти и друге институције би много касније дошле до оживотворења да није било помоћи г. Прокића. У четири године свог рада на челу сарајевске железничке дирекције г. Прокић је упознао до у танчине не само стање и потребе саобраћаја Босне него и уопште потребе босанске привреде, индустрије и извоза. Свака акција наших привредних институција и сваки легитимни захтев привредника, у колико су се односили на саобраћај наилазили су на најсусретљивији одзив и потпору г. Прокића. Врло је важно а то треба нарочито истаћи, да се г. Прокић у свом целом раду руководио само обзирима саобраћаја и службе; за партијске упливе и интервенције г. Прокић је у свом службеном раду био глув.

Ова последња врлина г. Прокића, дошла је на прво место и у првом распису који је нови Министар Саобраћаја, Ђенерал г. Милосављевић, упутио својим потчињеним. Улазећи као стручњак и Ђенерал у ово стручно министарство у коме је дотад партизанство и котеријаштво претило да сруши најважније национално добро, саобраћај, г. Милосављевић је, у том своме распису, објавио најоштрију борбу разорним партијским упливима на саобраћајну службу, тражећи од чиновника свог министарства да у службеном послу, буду само чиновници саобраћаја и да се нипошто не експонују за ма какву партијску групу или клику.

И, кад је изгледало да су савесни и коректни чиновници, као што је г. Прокић, нашли сигуран ослонац у свом претпостављеном министру, долази од овог истог министра решење о пензионисању г. П. Прокића. Заиста, парадокси који се могу догодити само у нашој земљи.

Могуће је двоје: или да рад г. Прокића није одговарао принципима које је у свом распису објавио нови министар саобраћаја или да ти принципи имају служити само као маска под којом се и даље могу несметано проводити интенције извесних котерија.

Из наведене кратке карактеристике рада госп. Прокића јасно произлази да је прва алтернатива ван дискусије. Г. Прокић, иако радикал по уверењу, није никад дозвољавао да извесне владајуће партијске клике задобију утицаја на његово службено деловање. Још мање су га могли у служби руководити његови лични интереси. Преостаје дакле друга могућност: да је пензионисање г. Прокића акт којим се наставља и даље линија котеријаштва у државној администрацији, која је изгледала привидно прекинута расписом Ђенерала г. Милосављевића.

Као разлог пензионисању г. Прокића наводи се, у приватним круговима, необазриво манипулисање са извесним мањим радовима на железничкој станици у Броду. Није нам намера, а нисмо ни довољно упућени у ствар, да о њој дајемо мериторни суд. Познавајући досадашњи рад и личност г. Прокића можемо само а priori да категорички одбијемо сумњу у сваку личну заинтересованост његову, ако су и постојале какве малверзације потчињених.

Ради се међутим, оначину на који се је ова афера ликвидовала. Ни у једној земљи где се поштују закони, ни најапсолутистичкој, не бацају се напречац ни најнижи чиновници, па чак ни онда кад постоји оправдана сумња у њихову некоректност. — Код чиновника калибра г. Прокићевог то би најмање могао бити случај. Догађале су се у нашој земљи. Богу хвала, и несравњено крупње афере, па или њихове главне виновнике није заболела ни глава или су, у најгорем случају, изведени пред суд који је имао да утврди њихову кривицу. Г. Прокић се међутим једним министарским актом баца у пензију.

Све да је министар овај акт извршио у најбољем уверењу, овај начин мора се најоштрије осудити. Против оваког начина пензионисања једног вишег чиновника, на месту које задире непосредно у привредне интересе ових крајева устаће и цела јавност и с правом тражити да се јавно положи рачуна о разлозима тога акта.

Иначе, овај тајанствени начин пензионисања даје нам само права да поновимо споменуту сумњу, да је овај корак министра саобраћаја само наставак старог система увлачења котеријаштва у редове државне администрације, система који место најављеној деполитизацији управе, води срозавању те управе на степен партијских котеријских експозитура.

Јованка В. Чубриловић:

О „Народном Женском Савезу“ и „Народној Женској Заједници“

Зашто је дошло до расцепа?

Од »Нар. Женског Савеза«, у коме је остало преко 300 друштава, отцијепило се »Женско Друштво« са већим дијелом својих подружница и још неколико друштава, међу којима и 5 друштава из Босне и Херцеговине (од 42 колико их је у Савезу).

Гђа Ј. Шиљак, у другом броју »Прегледа«, покушала је да ово отцијепљење мотивише неким начелним разилажењем.

Жао нам је, што њезино разлагање не можемо усвојити и што морамо признати, иако с болом, да нијесу никакви начелни разлози руководили одборе споменутих друштава, да иступе из једне тако импозантне заједнице жена, или бар нијесу они разлози, које сада наводе.

У »Нар. Ж. Савезу« није се водила »борба између млађих са револуционарним феминистичким идејама и старијих са истим, али еволуционалним начелима«, или, како је писац чланка назива, »борба унука са бабама«.

»Нар. Ж. Савез« је, од свог оснивања, у чл. 2 својих правила, имао као циљ, међу осталим, и рад на феминистичком пољу. И на основу тих правила окупљала су се у Савез сва женска друштва из наше домовине: и она са »бабама«, и она са »унукама«, и она са »средње линије«.

Радило се сложено све до избора нове предсједнице. А тада су, на жалост, настале двије струје и то не на основу каквих начелних разлика, него из личних узрока.

Једна струја била је за то, да се на управу Савеза доведу жене, чији мужеви заузимају висок положај, истина жене честите јавне раднице; а друга струја била је за то, да на управу Савеза дођу само жене неоспорно високих способности и исто тако честите јавне раднице, а без обзира на то какав положај заузимају њихови мужеви и очеви.

И, ова друга струја је победила, што може само да служи на част »Нар. Ж. Савезу«.

Да је подвојеност у Нар. Ж. Савезу одиста настала због личних трвења, а никако због тог, што је, како гђа Шиљак вели »савезна акција окренула само феминистичким водама«, баш је доказ у оснивању »Феминистичке Алијансе«. Убијеђене феминисткиње, и ако се »Нар. Ж. Савез« лојално држао 2. чл. правила, ипак су осјећале, да не могу рачунати на то, да све своје идеје проведу кроз Савез, те су основале једно тијело које ће, без икаквих компромиса, тражити за жену сва грађанска права.

Међутим, у оскудици других, начелних разлика, гђа Шиљак, у име »Нар. Ж. Заједнице«, уписује и оснивање »Феминистичке Алијансе« у гријех »Нар. Ж. Савезу«, и ако је баш тим оснивањем, већи дио Савезовог феминистичког рада прешао на то тијело.

Исто тако замјера Управи »Н. Ж. С.« што је, опет држећи се правила (чл. 10.), слала делегације

на интернационалне женске конгресе. Тај рад Савеза, који је схватила и наша државна управа и у свакој га прилици помогла, гђа Шиљак осуђује. Она вели да смо »још скрхане и слијепе прешле наше границе и тражиле по Европи, па чак и по Америци »нешто« што нисмо могле наћи, нити ћемо икада наћи«.

Ми пак сматрамо, да је Управа Савеза бринући се о томе да на интенационалним женским конгресима буде заступана и наша жена, — само вршила своју дужност и да за тај рад заслужује признање.

Култура и цивилизација је створена трудом цијелог човјечанства. Свака нација је давала и примала, и ни један народ, који би се оградио кинеским зидом не би могао напредовати. Важно је и потребно је, да и ми видимо, шта и како раде жене других народа, па да пресадимо оно, што одговара нашим потребама и нашим приликама.

Друштва, која су иступила из »Нар. Ж. Савеза«, нијесу никада изнијела стварну критику рада управе »Н. Ж. С.«. На конгрес на Бледу, гдје је управа полагала рачун о свом раду, та друштва нијесу ни послала своје изасланице, него су, не износећи никакве начелне разлоге — јавиле да иступају из Савеза.

Да одиста нијесу начелни разлози руководили споменута друштва, најбољи је доказ то, што н. пр. из Савеза иступа једно професионално женско друштво, а зна се, да борбу професионалних друштава увијек боље може схватити она група жена, која је ближе феминистичким идејама. Или н. пр. из »Нар. Ж. Савеза« иступају нека друштва, чији највећи број чланица припадају другим женским друштвима, која су остала у Савезу!

Како ће вође »Нар. Ж. Заједнице« да објасне ту појаву? Да ли је и ту разлог неслагања са феминистичким радом »Нар. Ж. Савеза«?

Ми тврдимо да није по сриједи никакво принципијелно разилажење, јер сва су та друштва сама створила правила »Н. Ж. С.« или су приступила Савезу на основу тих правила, а управа Савеза радила је само према правилима.

Први повод за отцијепљење била су лична трвења, а затим личне везе и обзир.

Расцјепу у »Нар. Ж. Савезу« најкривље су данашње наше политичке прилике. Јер, док год заузимање једне жене, или пунице, или стрине министрове вреди више него најоправданији разлог, дотле је јасно, да ће бити доста оних, који ће се приклонити онамо, гдје је моментани интерес.

Због свега тога, ми се никако не можемо сложити са гђом Шиљак, да је »здрава појава« што је дошло до двије групације и никако не можемо схватити њезино лично задовољство том појавом.

Напротив, ми смо увјерене, да би слојан рад, у једној јакој организацији, донио много више користи и жени као појединцу и женским друштвима.

Ми се надамо, да ће ово схватање усвојити временом и она друштва, чије су управе, без питања својих чланица, најавиле иступ из Савеза, и да ће се вратити Савезу.

Др. Јосип Голдберг:

Песталоци (1746.—1827.)

Поводом стогодишњице смрти великог човека, педагошког радника и мислиоца

Ових је дана културни свијет славио предавањима и академијама једну необичну културну славу: стогодишњицу смрти — педагога. Кад просјечни образовани човјек стане да изреда великане човјечанства, како их је упознао из историје, неће готово никако ни наићи на тип генијалног педагога. А гдје би и било мјесто великом педагогу у класификацији духовних вођа: је ли он научењак или умјетник, филозоф или социјални реформатор, творац и бранитељ етичких идеала или народни радник и организатор? Васпитне системе стварају оснивачи и реорганизатори држава како би у омладини развили и сачували идејне основе државе; готово сваки филозоф етичар примијенио је своје идеје и на питања васпитања, нема готово у опће великог човјека, који није, бар у којем афоризму, изнио своје погледе на педагошка питања. Ови васпитни системи и ове педагошке идеје показују ману једностраности, условљени су често нарочитим горким доживљајима у младости, представљају реакцију на прилике извјесне епохе или земље. Једностраности васпитних система главни је узрок, што су дедужовани из опћих начела, што нису никли из васпитног рада.

Међу свима учесницима у развоју педагогије представља Песталоци, чија је стогодишњица смрти била 17. фебруара, ријетку појаву: педагошки радник и уједно педагошки мислилац. Човјек одличних способности, дубоког етичког и социјалног осјећаја, велике образованости и даровит писац, види он своју мисију у педагошком раду. У свом дугом животу — доживио је 81 годину — тежи он за тим, да око себе окупи дјецу, нарочито сиромашну дјецу и пасторчад, управо са фанатизмом, незастрашен никаквим запрекама, несвладан страдањем, непотиштен сиромаштвом. У својој 30. год. ствара школу за сиромашну дјецу у Најхофу и живи с њима, како сам вели, као просјак, »да научим, како ћу научити просјаке, да живу као људи«. Више му је од 50 година, кад се ријеша коначно, да живи за свој идеал, да буде пучки учитељ. Под крај живота остварен му је дио идеала, кад се последије толико перипетија смирио у раду на школи у Ивердену, коју створише за њега и његове сараднике. Као остарио учитељ невјероватном жилавошћу ради, снује и куша, како би нашао прави метод наставе и ствара тиме основе рационалне, на психолошкој бази изграђене методике.

Необичну појаву Песталоци-а разумјећемо боље, ако погледамо у свијет идеја његова времена и уочимо његову полазну тачку. У једну руку психологија Лока и Русо-ов »Емил« створише у оно вријеме вјеру у неку свемоћ васпитања, неки оптимизам у погледу човјека, који да је од природе чист и непокварен. У другу руку оно вријеме, у праскозорје француске револуције, почиње да се живо занима

за узроке људске бијеле. У ствари полазна тачка Песталоцијева рада је социјална: и њега је потресла чињеница материјалне бијеле људи. Али његов га је гениј упутио, да приступи овом проблему са начелом, да треба у првом реду поправити човјека а не прилике. Он је увјерен, »да се у једној земљи може постићи велик ефекат знатним бројем одлично васпитање дјеце, ако се та дјеца васпитањем не извуку из своје средине, него што чвршће привезу уз њу«. Он жели, да »ако већ човјек кулчи, нека му не кулчи душа«, да се у сваком развију природне способности, да сваки учествује у срећи духовног активитета. Тиме Песталоци проглашује образовање једним основним правом човјека.

Принципе, које је Песталоци поставио за наставнички рад, признаје — уз извјесна критична ограничења — и данашња педагогика. У његове највеће заслуге иде наглашавање очигледа у настави, затим захтев, да настава мора водити рачуна о психологији дјетета и мора да грађу органски развија пратећи развој самог дјетета. Он захтијева даље, да учитељ поштује индивидуалност ученика, да циљ наставе не буде стицање знања него јачање духовних сила, а у свему да буде настава подређена васпитању, да буде средство васпитања. Његову извођењу ових великих и племенитих идеја приговара стручна педагогија, да је он у свему прецјењивао вриједност методике, да је одвише занемаривао грађу у корист формалног образовања. Код извјесних Песталоцијевих идеја јасно се види, да су инспирисане Русо-овим »Емилом«, моменат очигледности у настави нагласио је раније већ Коменски. Али ови и други ситни приговори не могу умањити историјске димензије Песталоцијево личности. По способности, по страсном односу према својој задаћи, по ефекту код савременика и потомства, он је један од ријетких педагошких генија. Нарочито учитељски сталеж има даштује у Песталоцију човјека, који је својим схватањем васпитне задаће у социјалном и техничком погледу, подигао учитељско звање на висок степен достојанства.

Мало ће бити људи у нашем ужурбаном и скептичном времену, који ће прочитати бар главна дјела Песталоцијева у цјелини. Али ако се ко ријеша, да проучи које афоризам из његовог »Вечерњег часа пустињака«, или коју главу из педагошког романа »Линхарт и Гертруда« или одломке из дјела »Како је Гертруда учина своју дјецу«, опростиће се с писцем с осјећајем, да је упознао необично племенитог човјека, човјека необично културног и савјесног, пред којим се читалац XX. стољећа, који ужива благодати огромне техничке културе, мора мало и да застиди.

Лука Александрово (Плоча) на ушћу Неретве

— Увод у питање изградње луке —

Планине динарске системе су састављене већим делом од кречњака, који чини пространа, гола, јако скаршћена била, поређана једно за другим према унутрашњости, тешко проходна; кроз њих нема дугачких пробојница, које би послужиле као канали за комуникацију између приморја и унутрашњости, осим Неретве, која велики део динарске системе као попречна долина пробија.

Јован Цвијић.

Динарски планински систем представља главну природну препреку за излаз из богатих крајева наше Краљевине на нашу морску обалу. Кроз његово широко и дуго било скоро и не постоје природни попречни путеви, ради оскудице превоја и дубоких кланаца. Осим тога, област краса је врло неподесна за саобраћај и ради оштрих нагиба и стрмих планинских врхова дуж морске обале. Једину природну попречну пробојницу чини долина Неретве, која задире према унутрашњости много дубље него и једна друга река Јадранског Мора, а осим тога Неретва при ушћу формира широку равну долину без стрмих нагиба. Са гледишта саобраћајне географије ушће Неретве је, дакле, природни главни наш излаз на море. И са гледишта економије грађења железница, пруга долином Неретве и Босне је једна од најлакших јадранских пруга.

У време Римске Империје на тадашњем ушћу Неретве била је изграђена највећа римска колонија у Далмацији, Нарона. Историјски развој донео је собом пропаст овог насеља, а ушће Неретве помакло се течајем векова за 20 км. на запад наплавама реке у море. Каснији развој насеља на том делу наше обале био је условљен у главном политичким факторима, који су били увек неповољни за формирање јачег насеља на том месту, и оскудношћу техничких средстава за регулисање бујне Неретве.

Данас се ушће Неретве налази у централној тачци наше обале, и представља центар полукруга у који је смештена цела наша државна територија. Гравитационо подручје ушћа Неретве веће је него подручје и једног другог излаза на нашој морској обали. Већ према садашњим сасвим недовољним и несистемизираним комуникацијама, гравитују томе излазу долина Неретве и Босне, Западна и Северна Србија, а са изградњом неколико спојева, који су предвиђени у плану мреже Железничке Конференције, ово ће подручје бити проширено на долину Врбаса, целу Војводину, један део Славоније, а ако би се посветило мало више пажње, могло би привући и транзитни саобраћај из Панонског базена источно од линије Барч—Јаблунка.

Кад би данас на нашој Јадранској обали била *tabula rasa* у погледу изграђених лука и трговачких насеља, несумњиво је да би ушће Неретве било прво на реду да се на њему изгради наша главна трговачка лука. Тим пре што уз само ушће постоји природна лука Плоча, која је врло повољна и са гледишта поморског и по коштању радова и по величини места за слагалишта (Види приложене карте размера 1 : 15.000 и стручни извештај инжењера гг. Кајнцла

и Скакића. Једна од тих карата приказује природну луку какова је данас, а друга изграђену луку). Но како на том месту нема трговачког насеља, а данашње финансијско стање државе не допушта форсирање радова у великом стилу, то отпада за сада комбинација да се данашња природна лука, чији један део носи име Плоча, изгради у нашу главну трговачку луку. И ако и лука Сплит која рефлектира на то да постане наша главна трговачка лука има једну врло незгодну страну: да је за око 100 км. удаљенија, него Плоча, од наших најбогатијих крајева.

Али тиме није речено да Плоча отпада из сваке комбинације. Насупрот: Разлози који говоре за изградњу Плоче у једну велику шпедициону луку за наш извоз јевтиних предмета, као дрво, угљен руде, сирово гвожђе и сл. и за довоз кокса, тако су јаки и пресантни, да се грађење ове луке у напред споменутом опсегу импозира као најхитнија потреба. Код ових јевтиних предмета већ и најмања разлика у трошковима транспорта игра велику улогу, и врло често одлучује уопште о могућности пласмана, па према томе и продукције.

Данашње стање наших излаза на море за другачје које гравитира долини Неретве, представљено је довољно јасно на карти 1 : 800.000, која је приложена, и изложена је детаљно у напред споменутом извештају гг. инжењера Кајнцла и Скакића. Већа дужина пруге, изгубљени падови и велике висине на путу према Дубровнику (види графички приказ) већ при данашњем капацитету извоза представљају за нашу националну привреду (у ширем смислу, подразумевајући ту и железнички ерап) толико ефективне губитке у успоређењу са излазом на луку Александрово, да се грађење луке Александрово у опсегу данашње потребе мора исплатити већ за 3—4 године, а за 5—6 година дана исплатиће се грађење и луке и пруге Метковић—Плоча. Тако стоји ствар, кад се узме у обзир само разлика у ефективним трошковима на вучи и циркулацији вагона. Но кад се, поред тога, одмери колико би се изградњом пруге и луке Плоча повећао и унапредио извоз босанског дрвета, угљена и руда, и довоз кокса (за високе пећи у Варешу и за борски рудник) одмах по отварању те пруге и луке, онда користи испадају много веће, и постаје потреба што хитнијег грађења још евидентнија. Важност пространих слагалишта за дрвену грађу довољно је истакнути у допису Удружења Индустијалаца и Трговаца Дрветом у Босни и Херцеговини, који дословце доносимо под насловом: Значење луке Александрово за дрварски извоз из Босне. Са изградњом луке Александрово био би по-

Luka Ploča
Mjerilo 1:15 000

V R A N J A K
ljeti suho

BURČINA

G U M A N A C

Drača

Bubaka rijeka

Jezero Parila

Stara Neretva

Jezero Bivina

Lisna

Mala Lina

Krešine

Mišarac

Zminjac

Pršnica

Sipah

Čine

Gradište

zero Ba

Je

Zorubak

Čerečne

Višić

Višnica

Jezero Bačine

Šipak

Krebine

Mlašovac

Jezero Birina

Luka Placa Aleksandrova

Stara rijeka

Čerečne

Višnica

Višići

V R A N J A N I

Škiljača

BURČINA

ČUMAKI

Braća

Duboka rijeka

Jezero Parila

Aleksandrova Luka

Mjerilo 1:15.000

вучен тамо и онај део босанског дрвета, који данас иде у Србију и преко Србије у Грчку. Са изградњом пруге Београд—Обреновац (по свој прилици крајем ове године) постаће транспортни трошкови за све пошиљке по лучкој тарифи из Београда до луке Александрово (без претовара) јевтинији за 20—25% него до ма које друге наше луке.

Из приложене карте 1 : 75.000 која представља делту Неретве, види се да лука Александрово лежи на крајњем рубу мочварних предела делте, који треба да се регулишу и мелиорирају. Из стручног извештаја г. инж. Стојића види се да изградња луке не би сметала радовима око мелиорације земљишта, а исто тако касније радови око мелиорације не би наносили штете већ изграђеној луци.

Из извештаја г. В. Апфелбека, познатог стручњака и дугогодишњег радника на проучавању маларије, види се да у непосредној близини Плоча нема много маларије, а да би се и оно што је има, могло санирати са малим средствима.

Једно одељење Секције за Нове Градње Дирекције Железница у Сарајеву, боравило је крајем године 1922. и почетком 1923. у пределу Плоча два и по месеца и извршило је детаљно снимање терена на последњих 5 км. пруге Метковић—Плоча. Остали

део те пруге иде насином уз обалу Неретве. У исто време извршена су мерења у самој луци. На основи тих података израђени су предрачуни у извештају г. Кајнцла и Скакића.

Кад год се до сада поменула потреба изградње луке Александрово, увек су Сплитски и Дубровачки кругови устајали против, са свим могућим аргументма, техничке, финансијске и санитарне нарави. Изношена су тврђења, која се редом нису могла одржати после проверавања, али су после тога ницала нова. Покобелана у први мах, Сарајевска Трговачка и Обртничка Комора замолила је Удружење Инжињера и Архитеката, секција Сарајево, да испита ствар. Комисија Секције изашла је на терен у јануару о. г. и проучила податке који су постојали код Дирекције Железница и Хидротехничког Одсека. Та комисија изложила је своје стручно мишљење у два одвојена реферата: са гледишта техничко-комерцијалног од г. инж. Кајнцла и Скакића, а са гледишта хидротехничког од г. инж. Ј. Стојића. Ти стручни реферати (доносимо их од речи до речи) показују да Сплитски и Дубровачки кругови немају право. Њихови приговори диктовани су, по свој прилици, разлозима локалног патриотизма.

Љ. М.

Инж. Х. Кајнцл и Инж. М. Скакић :

Лука Плоча (Александрово)

у светлу босанских привредних интереса

Босанска шумска и рударска индустрија и услови за њено даљње развијање.

Опште је позната чињеница да су дрво и угљен главни предмети продукције у Босни и Херцеговини. Босна и Херцеговина продуцирају годишње око 50.000 вагона грађевног дрвета и око 100.000 вагона угљена, на чему је запослено око 40.000 радника. Од ове продукције извози се преко мора око 25—30 хиљада вагона дрвета и око 5—6.000 вагона угљена и руда. Извоз угљена је према продукцији незнатан и то из разлога недостатних и неповољних слагалишта за њ у нашим лукама. У задње време тај је извоз нешто порастао над нормалним услед енглеског рударског штрајка и могао би уз повољније услове да достигне знатну висину.

Истакли смо важност дрвета и руда у продукцији Босне и Херцеговине, а потребно је да се још истакне, да дрво у нашем годишњем извозу т. ј. у нашој трговинској биланси заузима по вредности друго место, са износом око 120.000 вагона. Од тога извоза одпада на саму Босну и Херцеговину око 30%. Из овога се види како је дрво једна важна грана народне привреде и како треба посветити нарочиту пажњу, да се та грана привреде још више подигне и култивира и да се оспособи за конкуренцију. Исто то вреди за руде нарочито за босански угљен, који би иако је мање калоричне вредности, могао да се пласира бар у извесној мери на обалама Средоземног мора. Од руда још би боксит могао у извозу да достигне приличну количину са повољном луком и транспортом до луке.

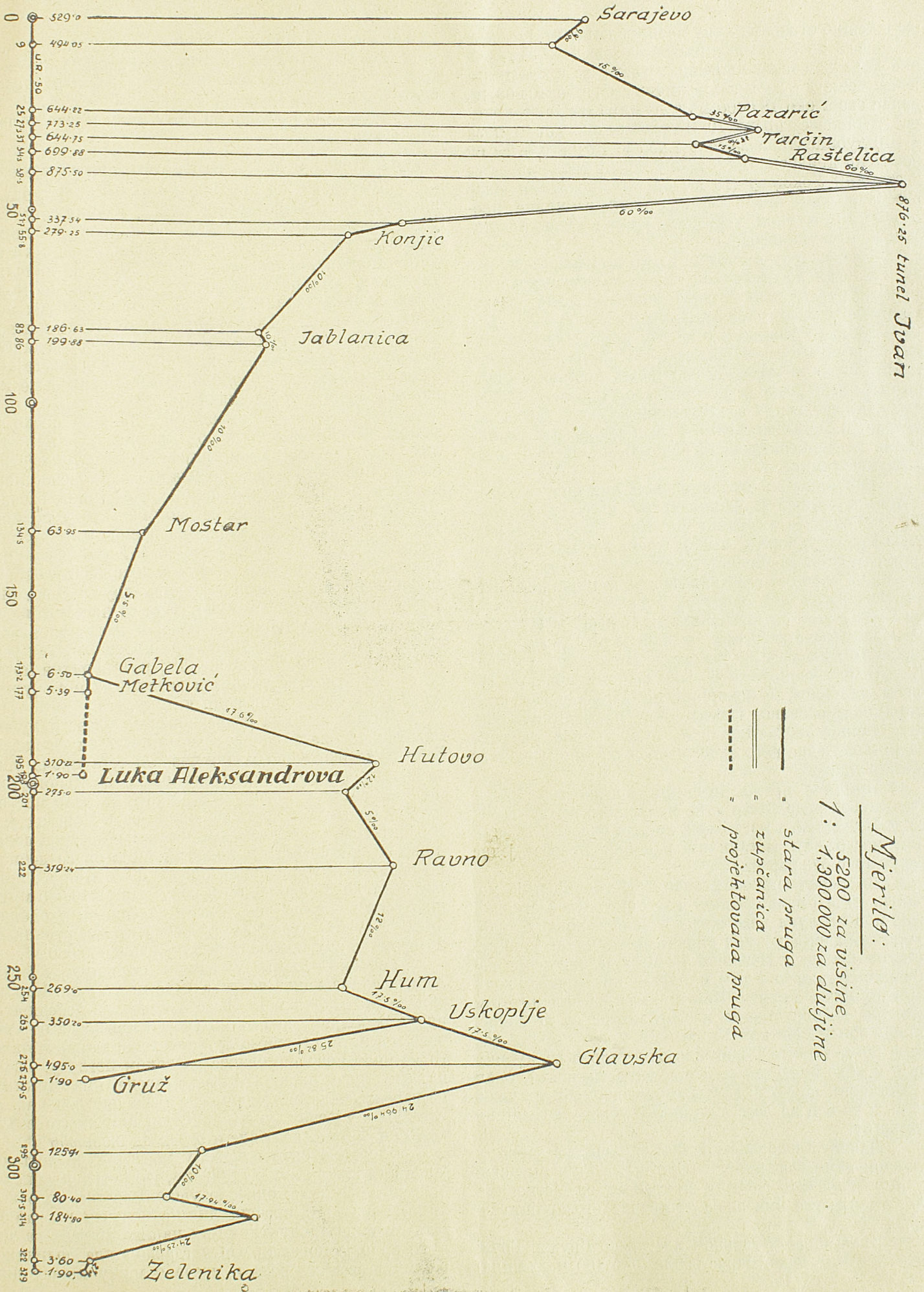
Транспортни смерови и односи при излазу на море у разним тачкама.

Око 70% од босанске дрварске и монтанистичке продукције лежи у долини Босне и Неретве и њиховим огранцима, те су према томе ове речне долине главне артерије не само комуникационе, него и продукционе. Сва продукција која овом артеријом силази на море има данас могућности да дође у три луке: Метковић, Дубровник и Зеленику.

Услови за просперитет извоза у овим главним артиклима су што лакши и јефтинији пут до мора и што повољнија лука, како с обзиром на пространство слагалишта, тако и на могућност долажења већих бродова. Ми још немамо повољне луке за извоз гломазне робе и зато су знатне потешкоће са којима има да се бори наша дрварска и рударска индустрија и трговина. Наше луке су још по свом уређају локалног карактера и нису способне да служе као копче у светској трговини.

Данас је од лука у које силази босанско херцеговачка главна комуникациона артерија најјачи Дубровник (Груж), па Метковић и на последњем месту Зеленика. Преко Дубровника се годишње извезе око 20.000 вагона разне робе (од тога око 15.000 ваг. дрвета) преко Метковића око 10.000 вагона и преко Зеленике око 5.000 вагона, а увезе преко Дубровника око 2.500 вагона преко Метковића око 4.000 вагона и преко Зеленике око 500 вагона.

Груж има две знатне мане да је копнени приступ њему доста тежак, а друга још већа да је тежак, са малим простором за слагалишта, и од Гру-

жа је тешко створити луку великог капацитета. Лука се даде са доста скупим радовима још дотерати, али при најбољем искоришћењу простор за слагалишта једва може да достигне величину од око 40.000 м², данас свега око 18.000 м², а дужина обале за понирање (гажење) преко 10 м дубине, око 400 м и за 4—10 дубине (гажења) око 1.800 м. Познато је да су босански привредници у новије време тражили да се у станици Ускопљу (16 км од Гружа) створи једно резервно слагалиште за дрво ради оскудице простора у Гружу, али то би била једна и сувише палиативна и скупа мера.

За босанску привреду Груж има још једну ману. Он лежи по страни од главне комуникационе артерије. Груж ће добити своје природно гравитационо подручје тек када се изгради пруга Устипрача—Фоча—Гацко—Требиње, јер ће том пругом цео териториј са пругама уског колосека у Србији добити најкраћи излаз на море. Да се објасни колико је Груж по страни довољно је истаћи да од Габеле до Гружа има 106 грађевних а 119 тарифских км, док је од Габеле до Метковића само 4 км и грађевна и тарифска, а до Александрова би било 25 км. (и грађевних и тарифских).

Разлика у изгубљеним висинама које се имају свладати износи у правцу према мору 429.16 м на штету Гружа, а у правцу од мора 423.86 м. Према томе ако се успореди превоз према Гружу и Метковићу, то се за транспорт 1 бруто тоне према Гружу утроши 429.160 мкг механичког рада више него према Метковићу, а у смеру од мора 423.860 мкг више од Гружа него од Метковића. Изражено у новцу то је превоз једне нето тоне од Габеле до Гружа скупији за 14 Дин. него од Габеле до Метковића, рачунајући само трошкове вуче. Ако се томе још дода губитак на слабијем искоришћењу вагона услед дуже циркулације сваког вагона, онда претпостављајући исту тарифу за Метковић и Груж, укупна разлика за превоз једне нето тоне износи 59 Дин. у корист Метковића.

Прилике према Зеленици још су горе, јер је тамо поред недостатне луке пут за 146 км дужи него до Метковића, а изгубљена висина износи 573.96 м или изгубљени механички рад при превозу једне бруто тоне 573.960 мкг.

Да поред овакових односа Метковић није могао да туче Груж, разлог је у томе што Метковић није морска лука него речна и нема основних услова да се развије у луку вишега реда. Данас је ситуација таква, да у Метковић не могу да уђу већи бродови но са гажењем до 4 м дубине при средњој води ради плитка корита Неретвина, и са капацитетом утовара до 800 тона, а и слагалишта су незнатна: око 10.000 м². Метковићу се не да много помоћи, јер када би се корито Неретвино очистило и на дубину од 6 м, што представља један доста скуп рад, ипак у Метковић не могу да улазе бродови већи од 2.000 тона, а то већ не даје Метковићу услове за светску трговину.

Данас преко Метковића експортира дрво у главном само Фелтринели (Сјетлина), који има своју лађу нарочито грађену за транзит од Метковића до Италије, где има своја трговачка стоваришта за дрво.

Иначе дрво у главном иде преко Гружа. Груж већ сада има једно парче обале (око 100 м дужине)

на ком може да пристане брод са гажењем до 8 м, и који може да утовари 700 вагона дрвета, од прилике трећину целокупне количине која лежи на целом слагалишту.

А сада да пређемо на саму луку Плоча (Александрово).

Лука Плоча и њезин капацитете изграђивања.

Лука лежи од прилике 4 км ваздушне удаљености од ушћа Неретвина на север. У луку се улази једним каналом дугим око 1.200 м, и са дубинама од 4.8 до 10 м. Улаз у тај канал налази се 3 км од ушћа Неретвина на северо-запад. Лука је каналом тако лепо затворена, да у луци апсолутно не може бити великих таласа. Кад смо питали за мишлење лучког капетана у Метковићу о луци Плоче, исти је, уз највећу похвалу о луци са наутичког гледишта, згодно се изразио да је лука као шкатуља (кутија) и навео за пример да бродови за невремена беже каналом у луку и ту се склањају.

Базен луке са природним дубинама преко 10 метара износи 495.000 м², од прилике три пута толико као Грушки. Геометријска форма луке је не обично повољна. Одмах по улазу са отвореног мора каналом, стиже се у најшири део лучког базена. Дијаметар круга, који би се дао сместити у тај централни део базена са дубинама преко 10 метара износи 525 м, код Гружа само 180, у Хамбургу 500 м. Ова нам чињеница даје мерило о повољности односа за маневрисање бродова у једној и другој луци. Око овог централног дела луке даде се изградити око 1.300 м обале за дубине од 10 м. Из централног дела луке шире се четири рукава, три морска и један речни, садаше ушће Старе Реке. Тај речни рукав могао би се незнатном регулацијом извести на море јужно од улаза у канал који води у луку.

Читава дужина обале почев од улаза у лучки канал износила би према генералном плану за изграђење луке око 8.250 м дужине. Од тога према овој плану било би изграђено обале за пристајање бродова свега око 6.600 м дужине и то половина за дубине од 10 м, а друга половина за дубине од 4, 6 и 8 м, готово у подједнаким деловима. Укупна површина за слагалишта и колосеке, која би се добила по овој плану, износила би око 1 милион м², и то око 530.000 м² насипањем у воду и око 470.000 м² са постојећим равним теренима и засепањем у околна брда. Укупна кубатура потребна за сва насипања по овој плану износила би око 4, 5-5.000.000 м³.

Реко смо оволико у главним потезима да би се добила слика каква се лука даде изградити. Наравски да је то план који би се изграђивао деценијама према развијању наших потреба. Видимо да би смо овде могли да створимо луку светског капацитета и то уз врло повољне односе у сваком погледу. Трст, највећа лука бивше Аустро-Угарске, има дужину изграђене обале око 4.000 м, Ријека око 3.500 м, а Хамбург највећа лука на Европском континенту, 23.000 м, изграђене обале и базен од 3.000.000 м².

Плоча по свом положају могла би да постане једна од главних лука у држави, јер је гравитационо подручје ове луке, односно ушћа Неретве, врло велико. Ваздушни профил линије повучен из најбогатијих и најпродуктивнијих наших крајева па до луке врло је повољан. Он у главном иде долинама наших највећих река и прелази нашу главну ди-

нарску вододелницу на најнижем месту (Иван Планина) на коти 759 м. Од свих река Јадранског Базена, Неретва је најповољнија за извођење једне важне комуникационе артерије на море, јер она најјаче заседа у динарски масив.

Грађевни односи у луци.

Што се тиче грађевних односа у самој луци и они су повољни. Дубине уз обалу нису превелике, а и терен од обале не пење се стрмо. Дубине од 10 м удаљене су од садашњих обала просечно око 70 м. Прилике за фундарање обалних зидова, колико се без већег сондирања даде закључити, неће бити неповољне. Материјал потребан за насипање лежи згодно распоређен око целе луке, тако да би се насипање свуда вршило готово на лицу места без већих транспорта. Камен за зидање лежи такођер у самој луци, а већим делом добиће се из материјала који ће се откопавати ради планирања и насипања.

Мелиорациони радови на Неретванској делти и опште санитарне прилике.

Противници изграђивања луке Плоча наводе неке ствари на које је потребно да се осврнемо.

Кажу да Неретва засипље канал којим се улази у луку. Међутим стварност показује другу слику. Резултанта седиментације на ушћу Неретвину уперена је према југо-западу, те се јужна страна Неретванске делте више засипље него северна. Треба погледати на карти смер Неретвиног тока при изливу у море и положај улазног канала у луку, па да се види потпуна безбедност од овог засипања. У осталом мораће се једном приступити пољопривредној мелиорацији Неретванске делте, која је велика око 80 км² рачунајући само од Опузена на ниже, и главни услов за повољно извођење ове мелиорације биће да се спречи бескорисна седиментација у морске дубине, него да се ти седименти талоче по мочварној површини делте. Сама лука је по страни од ове мочварне површине и изградња луке не би ни најмање сметала каснијим радовима на мелиорацији делте.

Наводи се и засипање од стране Старе Реке. Међутим овде се мерењем извршеним у 1922. год. констатовало, да није било знатних промена према дубинама уцртаним на карти из 1905. год. Осим тога, како смо напред рекли, Стара Река биће са врло мало трошка регулисана и неће се савести у луку као данас, него у отворено море и то кроз зид који сада ограничава према мору десну страну делте, тако да ће се овим успешити подизање и исушивање терена колмацијом. Тако би се убрзало санирање терена између луке и Неретве. Та је страна и иначе мање мочварна него лева Опузенска.

Кад се хоће да окруни приговоре луци Плоча, онда се обично дода »у сред највеће маларије«. То кажу чак и они који хоће вештачку луку испод Опузена. Међутим ко хоће да констатује стварна факта, тај мора да призна, да је Плоча за утицај анофелеса најскровитији кут на низини целе Неретве од Метковића до ушћа. Лука је сасвим у углу делте, са три стране окружена кршем, а са четврте морем и низином али без онакових бара каквих има на левој обали Неретве испод Опузена. Па и Метковић сам са околицом има према статистичким подацима, у колико се може на њих ослонити, више случајева

маларије него околица луке, Рогатин и Бачине. Мелиорационим радовима на Доњој Неретви, који морају једном доћи на ред, сузбиће се и утицај маларије. У осталом ми имадемо насеља са десетинама хиљада становника, која пате од маларије, а овде, како је замишљено развијање луке, насеље ће почети са стотинама становништва, па ће се тек са десетинама година развијати у хиљаде.

Могућност вештачке луке на ушћу Неретве.

Још једно питање мора се осветлити. Кад год дође лука Плоча у какву озбиљнију комбинацију, онда противници пројекта Плоча излазе са једним чудноватим предлогом, за грађење вештачке луке на ушћу Неретве. Једну чињеницу не могу да побрију, а то је да је долином Неретве најлакше и најјефтиније приступити мору, па када се тај факат не да ни пред широм и неупућеном јавности побријати, онда да се вредност тога факта ослаби, некоме је потребно да у питању луке са разним и неодређеним предлозима ствар отеже.

Свакоме је јасно, да поред природне луке, онаке каква је Плоча како смо је напред описали, и како ће се сваком објективном посматрачу указати када је на лицу места погледа, правити вештачку луку виш а виш од ње, иде далеко од логике и памети. За што одрицати се онога што нам природа нуди и што се тако лепо и смишљено даде комбиновати са радом људским. Зашто, изражено у новцу, одбацити половину своте и више, која нам је потребна за један посао, а коју нам природа бесплатно нуди.

Да бар апроксимативно дадемо цифру, која би била потребна за израду вештачке луке по дну Опузена у опсегу какав се за прво време замишља у Плоча, а како ћемо то мало доцније изнети:

У луку би се улазило једним каналом дугим 4—6 км., према томе где би се испод Опузена избрало место за вештачку луку. Канал би имао у кориту ширину од 60 м., горе 100 м и дубину од 10 м. Узевши најјобичнију форму за луку у облику виљушке добили бисмо следеће радове.

Укупно откопавање за канал и за луку износило би око 5.000.000 м³. Рачунајући м³ по 15 динара то би само овај посао коштао око 75.000.000 динара, готово толико колико сви радови, скупа са грађењем железнице у луци Плоча. Колико је природније и са више добрих страна решење са Плочом! Један други предлог да би се на садање корито Неретве изградиле уметна лука, величине према потреби, отпада сасвим, јер ту не би могли улазити већи бродови.

Коштање изградње луке Александрово, у опсегу који захтева шумска и рударска индустрија, и коштање пруге Метковић—Плоча.

Вратићемо се поново луци Плоча и размотрити шта би стајала израда луке само у оном опсегу како би то захтевали интереси босанске шумске и рударске привреде. Рачунаћемо са годишњим извозом од око 25 хиљада вагона дрвета и 15.000 вагона угљена и руда. Од генералног пројекта дошао би у обзир онај део, који је одређен за дрво, угљен и руде, и то неопходно.

Извели би се следећи радови: прочистио улазни канал у луку на дубину од 10 м, регулисала Стара Река и насула места одређена за слагалишта. — Осим материјала који би се добио чишћењем канала и одвођењем Старе Реке, срушила би се узвисина Змињац која врло повољно лежи за насипање. Обалног зида би се за сада направило око 700 м. Осим тога би се изградила пруга од Метковића до Плоче 21 км. без велике станице за ранжирање, него једна мала провизорна станица на слагалишту за дрва са око 5 км колосека на оба слагалишта.

Апроксимативно коштање ових радова било би следеће:

1. Корекција Старе Реке, багеровање улазног канала на 10 м дубине и багеровање испред обалних зидова 800.000 м ³ по 15 Дин.	12,000.000
2. Откопавање узвисине Змињац ради планирања и добивања камена 250.000 м ³ по 40 Дин.	10,000.000
3. Обални зидови за дубине од 10 м 400 м по 50.000 Дин.	20,000.000
4. Обални зидови за дубину просечно 6 м 300 м по 17.000 Дин.	5,000.000
5. Водовод	2,000.000
6. Провизорна парна централа	2,000.000
7. Кранови и кипери	7,000.000
8. Колосеци укупно 5 км	2,000.000

Укупно Дин. 60,000.000

Коштање пруге износило би:

1. 16 км на постојећем проширеном насипу	12,000.000
2. 5 км од насипа до луке	8,000.000
3. Станови	2,000.000

Укупно Дин. 22,000.000

И пруга и лука коштала би око 82.000.000 динара. Величина слагалишта, која би се добила износила би за дрво 230.000 м² и за руде 120.000 м², укупно 350.000 м², или 18 пута толико колико сада у Гружу износи.

Закључак.

Тако би се свотом од око 82.000.000 динара ударили темељи једној од главних наших будућих лука, и створили најповољнији увјети за развој босанске дрвене и рударске продукције. Лука би имала карактер чисто шпедиционе луке за примање гломазне робе од релативно мање вредности, при чему би сами трговци из приморских лука мање учествовали у трговини овом робом, јер је произвађачи у земљи директно продају потрошачима и велетрговцима у иностранству. Оваковим лукама припада само подређена улога претовара из лађе у железницу и обратно, т. ј. само експедиција робе. Роба која у овакове луке долази, јесте већином дрво, угаљ, руде, кокс, гвожђе као полуизрађевина итд.

Главни услов за овакове луке јесте повољна веза са залеђем, јер док су фрахтовни трошкови код трговачке робе која је по тонажи веће вредности, од малог утицаја, дотле код гломазне мање вредне робе, могу фрахтовни трошкови да утичу на продајну цену.

Потребно је да рекнемо нешто о односу између Сплита и Гружа са једне и Луке Плоча са друге стране.

Сплит и Груж имају све предуслове да се развију у трговачка пристаништа. Они имају старе сталне везе са иностраним тржиштима, они имају школоване трговце и јак капитал, али у поређењу са Плочом они нису згодни за шпедициона пристаништа за босанску гломазну робу, јер леже далеко неповољније.

Присилни транспорт босанске гломазне робе преко Сплита и Гружа значиће само тешку штету за извоз, док ће се саме луке тиме мало користити, јер је добит од шпедиције према добити од трговине сасвим ништаван.

Сплит, који се највише опире овом пројекту, има најмање разлога за то, јер њему Плоча неће ништа одузети ни од садањег транспорта, ни од будућег са новом железничком мрежом. Велимо ни од будућег, јер свака веза према Сплиту из долине Неретве неповољнија је од везе према Гружу.

Груж би можда нешто изгубио, али то ће везом од Требиња према Устипрачи и према Никшићу надокнадити.

Метковић, који би евентуално нешто изгубио, он је најближи да то у Плочи надокнади.

Да би осветлили најважнију страну луке Плоча т. ј. згодан приступ к њој, даћемо једно упоређење транспортних трошкова од Габеле до Гружа, од Габеле до Плоче и од Чапљине до Сплита рачунајући са количином од 25.000 вагона годишње дрвета и 15.000 вагона угљена и руда, цифром која приближно одговара данашњој продукцији, која гравитира овим правцима.

Удаљеност Габела—Груж износи 106 км, Габела—Плоча 25 км, Чапљина—Сплит 131 км. Изгубљена висина за Габела—Груж износи 429 м, Габела—Плоча 0 м, и Чапљина—Сплит 470 м.

Рачунајући са теретним возовима од 300 тона то би у правцу Габела—Груж и Чапљина—Сплит имали возове са по две локомотиве, а у правцу Габела—Плоча са једном локомотивом. Коштање једног локомотивног км узећемо са 12 Дин.

Према овоме би коштала вуча једнога воза од 300 бруто тона:

1. Габела—Груж са 2 лком. 212 локом. км. по 12 Дин 2.514 Дин;

2. Габела—Плоча са 1 локом. 25 локом. км. по 12 Дин 300 Дин.;

3. Чапљина—Сплит са 2 локом. 261 локом. км. по 12 Дин. 3.132 Дин.

или по нето тони робе:

1. Габела—Груж 14 Дин. Габела—Плоча 1.40 Дин. Чапљина—Сплит 17.40 Дин.

Превоз напред истакнуте годишње количине кошта би за сваки поједини случај:

1. Габела—Груж 40.000 вагона по 140 Дин. 5.600.000 Дин.;

2. Габела—Плоча 40.000 вагона по 14 Динара 560.000 Дин;

Чапљина—Сплит 40.000 вагона по 174 Дин. 6.960.000 Дин.;

Овоме треба још додати разлику на уштеди у вагонима ради краће циркулације вагона. Рачуна се

да вагон при својој циркулацији т. ј. док изврши један превоз (са утоваром и истоваром) дневно превали око 45 км. Просечни дневни приход вагона цени се на око 100 Дин.

Према томе док се изврши превоз у сва три правца зарадио би један вагон:

$$1. \text{ Габела—Груж } \frac{106 + 106}{45} \times 100 = 471 \text{ Дин.}$$

$$2. \text{ Габела—Плоча } \frac{25 + 25}{45} \times 100 = 111 \text{ Дин.}$$

$$3. \text{ Чапљина—Сплит } \frac{131 + 131}{45} \times 100 = 582 \text{ Д.}$$

Или рачунајући са годишњим превозом од 40 хиљада вагона дрвета, угљена и руда, то би претпостављајући исту тарифу за сва три случаја имали годишњу уштеду у бољем искоришћењу вагона:

1. Габела—Плоча према Габела—Груж од око 14.000.000 Динара.

2. Габела—Плоча према Чапљина—Сплит од око 18.880.000 Динара.

Додавши овсеме разлику у вучи то би имали укупну уштеду годишње:

1. Габела—Плоча према Габела—Груж од око 19.440.000 Динара.

2. Габела—Плоча према Чапљина—Сплит од око 25.280.000 Динара.

Ако рачунамо по вредности превезене робе, онда ова уштеда износи за први случај око 6% од целокупне вредности робе а за други случај око 8%.

И још један факат ћемо на крају да изнесемо. Ако рачунамо да би се са луком Плоча извоз дрвета под овим знатно повољнијим околностима, повећао кроз првих десет година за просечно око 3.000 вагона годишње, а извоз угљена и бауксита за око 10.000 вагона годишње, то би наша трговинска биланса са овим показала годишњи плус од око 50.000.000 Дин.

Завршујући са овим мислимо да ће сваком на шем озбиљном економу, који води рачуна и тражи начина да се наша привреда подигне, бити јасни мотиви и настојања са луком Плоча.

Значење луке Александрово за босанску дрварску индустрију

Извештај Удружења индустријалаца и трговаца дрветом у Б. и Х.

За дрварску индустрију од велике су важности транспортни трошкови, јер сачињавају релативно велик проценат од вредности робе.

Разлика у подвозу за вагон дрвене грађе између Гружа и Метковића износи за највећи број босанских подuzeћа око 200—300 Дин. по вагону, а то значи око 18—28% од железничке возарине и око 2—3% од вредности робе. И ако је ова разлика осетљива, и ако је дрварска индустрија у последњим годинама (1924., 1925., 1926.) стајала врло рђаво, те је тих 200—300 Дин. значило за њу врло много, ипак преко Метковића није ишло више од 2300 до 3400 вагона дрвене грађе годишње, док је преко Гружа и Зеленике ишло у исто време годишње 13.500—18.400 вагона. Та грађа би сигурно ишла сва преко Метковића, да је то уопште било могуће. Но у Метковић могу пристајати само бродови који врло мало тону (до 3.50 м). Стога је и од оне количине дрвене грађе која се извозила преко Метковића, већа половина отпадала на подuzeће Фелтринели, које има свој сопствени пароброд, нарочито грађен за Метковић а у последњим месецима иде преко Метковића само грађа тога подuzeћа. Подuzeће Фелтринели не продаје своју робу ни фоб ни циф, него је превози на сопствена стоваришта у Италију. Сва остала дрварска подuzeћа продају фоб и циф и морају да се равнају према могућностима продаје не само у Италију и Грчку, него и на удаљеније пијаци, — и према могућностима превоза на туђим бродовима (јер немају својих сопствених). Ради тога не могу извозити дрвену грађу преко Метковића, него морају ићи у Груж и Зеленику.

Још и пре рата извозиле су босанске дрварске индустрије дрвену грађу — осим у Италију и Грчку — још и у Северну Африку, Канарска острва, Пер-

сију, Индију, Енглеску, Холандију. У првим иза-ратним годинама наша се грађа лако могла пласирати у блиским земљама, али у последњим годинама наишли смо у Италији и Грчкој на јаку и успешну конкуренцију аустријске и румуњске дрварске индустрије, те су наше индустрије биле принуђене да потраже и друге пијаци. Тако сада велик део босанске грађе иде у далеке земље: Јужну Америку, Африку северну и јужну, Енглеску, Канарска острва и т. д. Превоз до тих земаља врши се великим бродовима, који не би могли долазити у Метковић, све да се Неретва и багерује до на 6 мет. дубине (при нормалном водостају) како је била багерована при регулацији. (при ниском водостају дубина је испод 6 мет. Осим тога и осредњи бродови, који би по дубини понирања могли улазити у Метковић, нерадо долазе ради јаке струје Неретве и ради мале ширине луке Метковић за окртање брода. По ноћи се бродови уопште не усуђују кретати Неретвом, а за једрењаче је нарочито тешко уском кинетом уз струју Неретве прећи дужину од 21 километра. Дакле потребе босанске дрварске индустрије никако не би биле задовољене регулисањем Неретве и евентуалним проширењем луке Метковића, него је неопходно потребна изградња морске луке при ушћу Неретве.

Исто тако извоз угљена и руда и довоз кокса захтевају дубоку луку, дубљину од 6 мет., у коју би могли пристајати велики товарни бродови који су најјефтинији. Пошто су угљен, руде и кокс још јефтинији артикли него дрвена грађа, то код њих ци-тање трошкова транспорта игра још већу улогу него код дрвене грађе.

Како за дрвену грађу тако и за угљен, руде и кокс, била би изградња луке Александрово близу ушћа Неретве од неопходне потребе и велике важно-

сти. Сасвим је сигурно да би се изградњом луке Александрово, снабдевене са модерним уређајима за претовар, како је то предвиђено у плану Сарајевске Дирекције Железница, повећао наш извоз дрвета и угљена. Сасвим довољни простори за слагалишта, омогућили би да се роба сортира и примопредаја врши у самој луци, па би тиме отпали чести препори око квалитета робе при пријему, и били би испуњени технички предуслови да се оснује једна продајна централа за наш дрварски извоз, што би много унапредило извоз. Осим тога, модерне машинерије за претовар убрзале би претовар и тиме појефтиниле бродске транспортне трошкове.

Све кад не би лука Груж отпадала из комбинације ради удаљености, она ни као лука не може да се успореди са Александровом, јер има мало места за слагалишта, па о сортирању робе не може бити ни говора. Колико су слагалишта у грушкој луци малена, најбоље се види из факта што је последњих година извесна количина дрвене грађе (1900—2700 вагона годишње) морала бити извезена преко Зеленике, премда је то и скупљи и даљи пут. Колико су слагалишта у луци Груж неповољна, најбоље се показало лањске године у моменту кад је шумско подuzeће »Криваја«, Завидовићи, у исто доба имало да натовари два велика товарна брода: један са 14 хиљада кубних метара грађе (т. ј. 7000 тона робе), други са 10.000 кубних метара грађе (т. ј. 5000 тона робе). Подuzeће је било принуђено за-

тражити да му се дозволи привремено искрцавање робе у Ускопљу, једној станици испред Дубровника. Како му то није дозвољено по Лучкој тарифи, коштало га је много чекање брода у луци. Ради малих слагалишта у луци Груж не би се исплатило увећење модерних техничких инсталација за претовар у оном опсегу како је предвиђено за Александрово. Осим свега тога, дрвена грађа много губи у свом квалитету у луци Груж ради тога што се у непосредној близини слагалишта налази велика железничка ложионица из које чађ пада по грађи на слагалишту, квари јој изглед и убија цену.

Са отварањем шумског подручја Шебешић—Семешница, које је већ издато под закуп, повећаће се извоз дрвене грађе долином Неретве за 500 вагона годишње, тако да се за наредне године може рачунати са 25.000 м³ извоза дрвене грађе долином Неретве, а по свој прилици и више.

Дакле изградња једне морске луке на ушћу Неретве, довољно дубоке, са довољно простора за слагалишта и опремљене модерним машинеријама за претовар, неопходно је потребна за извоз дрвета, угљена и руда и за довоз кокса. — и унапредила би у великој мери извоз тих артикала. Ради удаљености и неполесности лука којим се сада служи босански извоз напред споменутих гломазних предмета, много је трпио и трпи и данас велике штете извоз и продукција тих предмета.

Инж. Ј. Стојић:

Градња експортне луке Александрово, са становишта хидротехничког

Ушће реке Неретве, у пријашња времена, сачињавала је једна пространа речна делта. Ова делта, у својој дужини, допирала је по свој прилици, најмање до места Опузена, а ширина јој је била одређена орографским проликама на морској обали и то: на југу Великом Главицом, а на северу Вишњицом и Великом Стражицом. На овој ширини од неких 6 км. слевала се вода реке Неретве у море мноштвом већих и мањих речних рукава и јаруга, врло неправилног тока и неједнаке дубине.

Изнад најсевернијег огранка Неретвине делте — Старе Реке — налази се лука Плоча — Александрово.

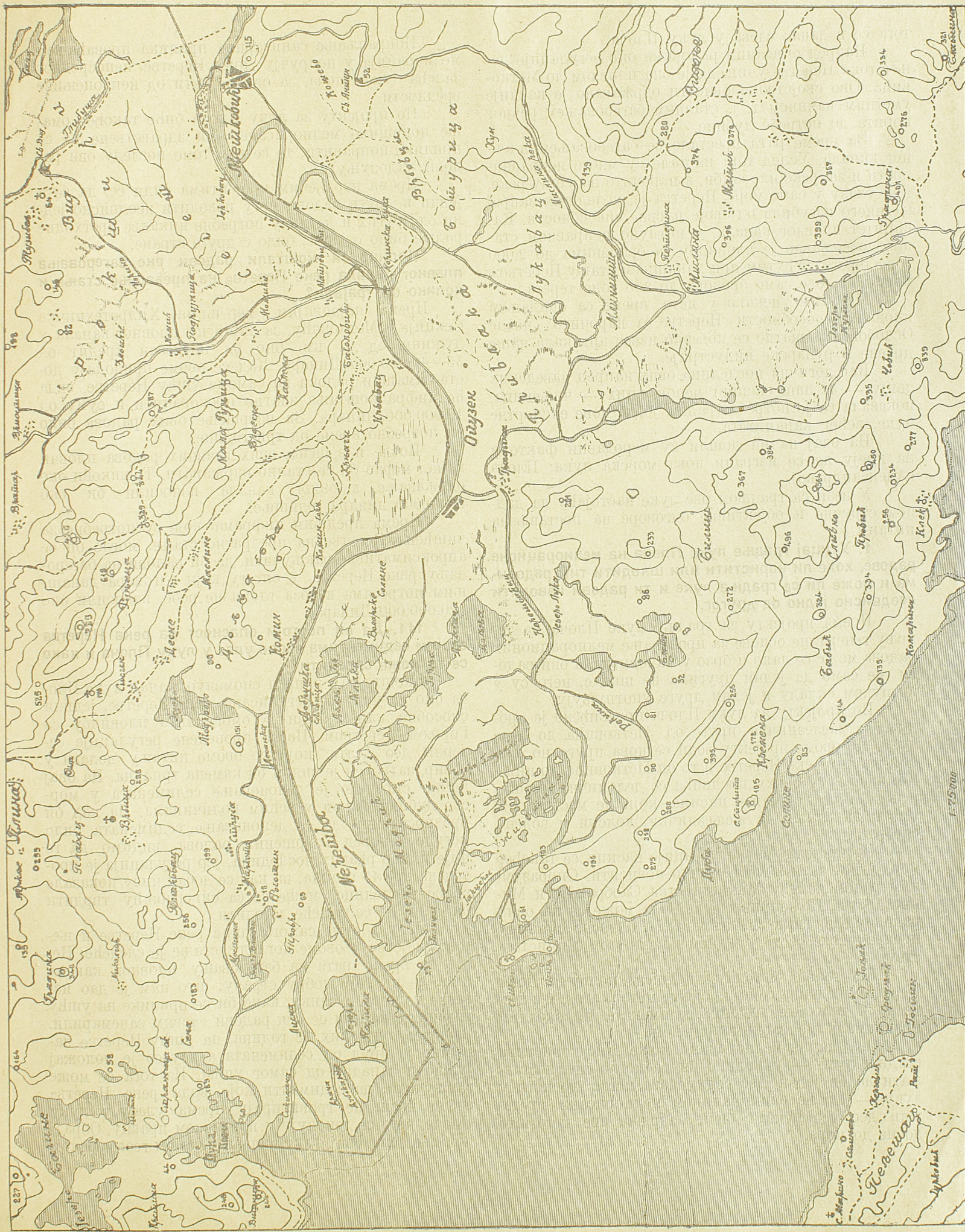
Поред тадашњег стања речне делте, река Неретва, у своме најдоњем току била је уопште непловна. Овако је стање трајало до године 1875.

Године 1875 најсевернији огранак делте т. ј. Стара Река толико је продубљена, да су њом могле пловити и лађе средње величине и на тај начин доспети у горњи ток Неретве, који је иначе био плован, све до Метковића. Дакле и тада су лађе пловиле каналом, који спаја луку Плоча са отвореним морем.

Овако је стање трајало све до осамдесетих година, када је проведена регулација Неретве од Метковића до мора.

Регулација се састојала у главном од три већа прокопа, од којих су два између Метковића и Норинске куле, а трећи је у данашњем најнижем току реке Неретве. Река је добила ширину од 160 м, ухваћена је била на целој дужини цирка 21 км, међу два насипа, а средином корита прокопана је кинета од 5 м дубине испод најниже воде.

Пријашњи многобројни огранци, који су сачињавали саму делту реке десно и лево од данашњег ушћа реке Неретве, ограђени су зидовима од камена трпанца. Сврха овог заграђивања делте била је двојака: 1. да престане дејство пријашњих речних огранака као таквих и 2. да се седименти, које Неретва при високим водостајима носи у знатним количинама, не излевају у море него таложе по околном терену, јер се одмах у почетку регулације реке Неретве помишљало на мелниорисање целог подручја Доње Неретве помоћу колмације. Изнимка у овоме ограђивању делте учињена је једино са најсевернијим огранком делте, а то је Стара Река, која прима у себе воду из подручја Десне и Комина, и ради

тога се и данас слева у луку Плоча.

Напред описаним радовима око регулације доњег тока Неретве учињена је она пловном до Метковића. Ово својство пловности одржавано је касније уметним начином т. ј. сталним багеровањем речног корита до потребе дубине.

За време рата престало се багеровањем пловног канала. Услед тога настале су многе неправилности и запреке пловидби, а нарочито на ушћу реке, при улазу у само море. Неретва је, услед тих запрека много изгубила од своје пловне способности. Капацитет пловног канала, у потпуно исправном стању, дозвољавао је пловидбу са бродовима до 2.000 тона терета, међутим при данашњем стању Неретвом могу да плове само бродови до 300 тона терета.

Међутим, некако у исто време са опадањем пловних способности Неретве, а нарочито после Ослобођења, знатно се повећао извоз артикала наше дрвене и рударске индустрије.

Као логична последица ових напред наведених двију — за наш експорт неповољних — чињеница, показала се је потреба градње једне нове експортне луке, већег капацитета.

На овај начин дошли су меродавни фактори на идеју да се изгради нова морска лука: Плоча (Александрово).

У вези са градњом ове луке настојају да даднем стручне и објективне одговоре на постављена питања.

1. Утицај градње луке Плоча на мелиорационе радове, хоће ли користити или шкодити тим радовима и може ли се градња луке и ти радови изводити независно једно од другог.

Према пројекту за градњу луке Плоча на темељу генералне основе за провађање мелиорационих радова може се лако и брзо установити, да ови радови, не само да једни другима не шкоде, него су у потпуном складу и једни друге употпуњују.

По пројекту за луку Плоча предвиђено је продужење железничке пруге од Метковића до саме луке. По овоме пројекту води се нова пруга по десном насипу реке Неретве и то од Метковића до ниже Комина. У ту сврху предвиђа се деломично проширење, дакле појачање насипа, који ће местимично имати да служи за жељезнички, колски и водени саобраћај.

По пројекту за мелиорације насипи се такође морају појачати и местимично повисити. Споразумним радом између Министарства Саобраћаја и Министарства Пољопривреде и Вода може се на овим радовима постићи знатна уштеда, односно смањење предрачунске своте у једном или другом Министарству.

Као главна метода за исушење подручја Доње Неретве предвиђа се по пројекту метода *к о л м а ц и* је т. ј. таложење речних седимената по околним низинама и мочварним крајевима.

Овај начин мелиорисања може само користити градњи луке — у колико би се могло претпостављати да би један део седимената могао доспети у луку — јер ће овим начином мелиорисања претежни део седимената бити задржан пре него што доспе до мора.

Поправљање санитарних прилика провађањем мелиорација у подручју Доње Неретве, непосредног залеђа луке Плоча, за ову ће бити од непроцењиве вредности.

По пројекту за луку Плоча биће такође омање површине мелиорисане, а и здравствене ће се прилике поправити, те се и у томе погледу ови радови надопуњују.

Према израђеним пројектима види се, да се и једни и други радови могу изводити независно једни од других и да нису потребне никакве претходне радње било с једне, било с друге стране.

Колико би коштали радови око багеровања пловног канала реке Неретве на пређашње стање и колико би трајали?

Према најновијим мерењима Хидротехничке Секције у Метковићу, за чишћење пловног канала у дужини од 21 км. био би потребан кредит од 35—40.000.000 Динара. Кад се овоме додају доста замашни радови на самој ушћу Неретве, онда ће цифра коштања знатно прекорачити и суму од 40.000.000 динара. За извршење ових радова било би потребно време од три године.

После извршења ових главних радова пловни канал морао би се стално одржавати. Трошкови око одржавања пловног канала износили би око 2.000.000 динара годишње.

Према предњим цифрама, које су потребне за чишћење Неретве на предратно стање, могло би се апроксимативно закључити, да би радови на багеровању реке Неретве, у опсегу који одговара данашњим потребама извоза гломазне робе, износили око 120.000.000 Динара.

111. Да ли постоји опасност да река Неретва својим седиментима заспе улаз у луку Плоча и како се то може спречити?

Као што сам напред споменуо, канал луке Плоча био је, још пре регулација реке Неретве, једини способни канал, који је омогућавао пловидбу са Горњом Неретвом. После проведене регулације северни део делте, који по овоме питању долази у обзир, затворен је ѕидом од камена трпанца. На овај начин спречено је депоновање седимената у морске дубине, барем у већим количинама. Па кад би претпоставили да је депоновање седимената било могуће и поред извршених радова, видимо, да то није имало рђавих последица, јер регулација је проведена пре 45 година, па кад се досад нису показале рђаве последице, може се са сигурношћу тврдити да се ни од сада неће догодити.

Што се тиче самога ушћа реке Неретве и његовог дејства у овоме погледу, стање је следеће: Нерад за време рата на багеровању пловног канала имао је и своју добру страну: што нам је дао извесне податке и слику, како би се прилике на ушћу развијале кад би се ови радови сасвим занемарили. За време од неких 12 година, на ушћу Неретве нарастао је пруд од седимената а заузео је положај јужно и западно од самог ушћа. Из тога се може закључити, да седименти које вода реке Неретве собом носи, не гравитирају према улазу у луку Плоча, него се депонују у противном правцу. Образложење своје овај факт налази у самом географском

положају ушћа Неретве. Са западне и јужне стране заклоњено је ушће Неретве од отвореног мора полуострвом Пељешцем. Кроз простор који ограничавају острво Хвар и полуострво Пељешац, изложено је ушће Неретве северним и северо-западним ветровима; осим тога могу још доћи у обзир и јужни ветрови, који умањеном снагом преко Пељешца допиру до ушћа. Кад се све ове околности узму у обзир, онда појаве у погледу седиментирања на ушћу Неретве, постају потпуно јасне т. ј. оне су резултанта сила које дејствују на само ушће.

Према данашњем стању и напред изложеном не постоји уопште опасност засињања улаза у луку Плоча, па кад би се то и предпоставило, не би то значило никаккову нарочиту потешкоћу, јер би се то могло односити највише на 1 км. дужине.

Да се на улазу у луку Плоча нису стварале никакве рђаве последице у погледу седиментирања, најбољи је доказ то, да се лука Плоча са својим улазом употребљавала и пре, а употребљава се и сада, као сигурно склониште бродова у случају неповољног времена на мору.

4. Утицај довођења воде из Вргорачког и Бачинског језера у луку Плоча и уопште опасност од струјања живих вода?

У сврху мелiorација предвиђено је одвођење воде из карстних поља: Вргорачког језера, Бачинског језера и Баре у Луку Плоча. Спојевни између луке, Баре и Бачинског језера извршени су већ године 1911. а сада се ради на спајању Вргорачког језера са Бачинским помоћу једног тунела од 2.5 км.

Опасности од поменутог довођења живе воде могле би за луку Плоча да наступе уопште само две и то: 1. Струјање живе воде и 2. таложење седимената.

Воде из горњих језера које се имају свести у луку Плоча, карстне су воде, које су се и до сада барем претежним делом, изливале у луку само подземним токовима. Довођење тих вода надземним токовима односно директним спојевима помоћу тунела неће на самој ствари много изменити. Незнатан пад између подручја Баре и саме луке не може никада произвести јаче струјање, које би се за луку могло означити као опасно и неповољно.

Што се тиче доношења седимената и у том погледу не претстоји каква опасност. Највеће количине воде имају се довести из Вргорачког језера. То су велике јесенске и пролећне воде. Ове воде пре него што почну отицати својим тунелом, депоноваће највећи део свога талoга у самом пољу. И када то не би по природи самога положаја било тако, из привредно техничких разлога, морало би се то на уметни начин постићи.

Међутим сасвим је разумљиво, да се ни на који начин неће моћи спречити да један извесни део седимената вода понесе собом из Вргорачког језера али без икакве опасности за саму луку, јер ће се ти талози зауставити у великим дубинама (16—18 м) Бачинског језера.

Друга жива вода, која се директно излева у луку јесте Стара Река. По пројекту за луку Плоча предвиђена је регулација ове реке: одвођењем њеног ушћа у море, јужно од данашњег ушћа.

5. Какве прилике владају у погледу снабдевања луке питком водом?

У подручју Баре, које се налази у непосредној близини саме луке, налази се једно врело слатке воде. По своме квалитету врело одговара свим захтевима здравог питке воде; а по својој јачини може задовољити потребе луке за далеку будућност. Врело је некада служило за погон воденице, што се види из остатака воденичних зидова, који се и данас налазе око врела.

6. Постоји ли у близини луке могућност искоришћавања водене снаге за градњу хидроелектричне централе?

Није ми поближе познато: како је замишљен пројекат за мелiorације Вргорачког језера, да ли за време сушних месеци постићи каква и колика множина воде, која преко употребе за пољопривредне сврхе, стоји на располагању за искоришћење водене снаге, па ради тога не могу на ово питање дати позитиван одговор.

Али, ако и за време сушних месеци стоји на располагању извесна количина воде, могла би се она пројектованим тунелом у сврху мелiorације, згодно искористити и као моторна снага.

Ако се у непосредној близини неби могла наћи потребна водена снага, онда би се морала употребити снага водопада Кравице, који се налази на реци Требижату, на пола пута између Чапљине и Љубушког, а која је иначе предвиђена за мелiorације Габеоског блата и подручја Доње Неретве.

Снага, која би се на водопаду Кравице могла искористити износи око 3600 коња.

Из одговора на предња питања може се јасно видети, да су **радови за изградњу луке Плоча и мелiorациони радови у потпуноме складу** и да би се споразумним радом између Министарства Саобраћаја и Министарства Трговине и Индустрије овим радовима могла постићи велика економија рада и велики резултати од опћените важности и користи по саму државу, наше најглавније гране индустрије и целу народну привреду.

V. Апфелбек:

Маларичне прилике залива Плоча

Доњи дио Неретве од Чапљине напике до њеног ушћа већ одавно је познат и чувен ради маларије.

Узрок су томе раширене мочваре у којима се развија мноштво анофела (мушице маларије). Медитерана клима је узрок да се ове мушице врло рано у пролеће почињу развијати и тек у касну јесен нестају; дакле је број генерација већи него у северним крајевима (на пр. у низинама Саве). Осим тога топла клима омогућује да се развија великом тешка маларија (тропика), која проузрокује дуго боловање, а не ријетко и смрт обољелог.

Што се тиче питања маларије у предјелу пројектиране луке, може се — у колико је то могуће без претходног тачног истраживања — ово рећи:

У упоређењу са Метковићем — који лежи у центруму маларичног краја на Неретви — ситуација је у предјелу луке Плоче повољнија и то из ових разлога:

1. Залив Плоча лежи на крајњој граници маларичног краја и дотиче маларични мочварни крај само према југу (на улазу између Пунта и Стирбића) у дуљини од око 2 км. Тај улаз у залив лежи скоро 2 км јужно од сјеверног краја залива Плоча, гдје је пројектирана лука. Иначе је залив са свих страна затворен каменитим кршем, који овдје достиже висину до 509 м (Копрлин), 447 м (Рукавац) и 340 м (Градина), а који спречава надирање анофела у залив са истока и сјевера. На западу лежи море и крш.

2. Слатке се воде залива састоје од језерске воде (Бачинско Језеро), које добива воду из појора и хладних извора и нема ни једне врсте вегетације, која долази у обзир за развијање анофела. Код Шипка направљен је у годинама 1911. и 1912. продор кроз крш, кроз који отиче језеро попут потока у морски залив Плоча, преко једне низине (Бара).

Ово језеро — у колико се то данас (16. 1.) може просудити код нарасле воде, не садржи могућности за развијање анофела.

3. Осим те велике множине слатке воде у језеру налази се још воде у равници, која је на специјалној карти означена са именом »Бара« и која је око 400 м дуга и око 500 м широка и лежи између Шипка и сјеверног краја залива Плоча. Та је равница мочварна. Она се дјеломично засађује а дјеломично чини по свој прилици изразито маларичну мочвару зараслу са *Typha*, *Phragmites* (трстика) *Juncus*, *Carex*, (Мочварне траве) и т. д. По исказу тамошњег становништва та се »Бара« у прољеће исуши (у што ја сумњам с обзиром на вегетацију). Између обрађених површина направили су становници дубоке јарке за сакупљање воде, који су прокопани до на домак одводног потока, али нису спојени са потоком, те ради тога вода из јарака не може отећи. Ти јарци сигурно се не исушују, пошто »Бара« кроз цијелу годину добива воду из извора. По стању тих јарака у којима се налазе извјесне водене биљке које привлаче анофеле, држим их врло подесним за расадишта анофела. Пошто у зимско доба овдје не постоје ларве оних врста анофела које овде долазе у питање (*maculipennis* и *elutus*) није ми могуће прије априла дати доказа за моје мишљење.

4. Маларија у главном опада према ушћу Неретве, јер мочваре које леже скоро на морском нивоу бивају неко време морем поплављене или такођер и тамошња темељна вода показује високи степен соли, тако да их анофелине избјегавају. (Умјерену садржину соли, до 0.9% подносе ларве неких врста анофела). Такођер је и морски вјетар који је овдје јачи, неповољан за маларичне мушице.

Привредни преглед

Потребе босанске привреде.

На збору Централне Индустријских Корпорација у Београду, делегат Трговачке Коморе из Сарајева изнео је тешке прилике у којима се налази пољопривреда, трговина, индустрија и занатство у Босни, те је у погледу индустрије дрветом изнео категорички захтев да се што пре приступи ревизији и дугоричних уговора. Надаље да се од царине ослобађају они профили шина, који се код нас не производе. Коначно је изнео у погледу индустрије дрвета, пива и железне индустрије њихове захтеве у тарифском погледу и нагласио потребу да се за наш извоз изради на ушћу реке Неретве једна лука за извоз гломазне робе. У погледу интереса етвиваже истакао је потребу да се приликом уговора са Чехословачком и Немачком успостави по могућности беспарински увоз етвивираних шљива, јер се данас високим паринама на етвивиране шљиве фаворизира извоз шљива у врећама на штету наших етвиважа. Надаље је нагласио потребу повишице возног парка за Босну и Херцеговину и да се саобраћај на прузи Ужице—Врдиште подвргне под једну Дирекцију и то Сарајевску Дирекцију. **Б.**

Продаја дрвне индустрије Грегерсен.

Ових дана извршена је продаја великог дрварског предузећа Грегерсен у Завидовићу. Предузеће је купило Нашице а. д. у Загребу (централа у Будимпешти) са швајцарским капиталом, за 30 милиона динара. Предузеће Грегерсен има 6 гатера и 70 км шумске железнице, а производи годишње 100.000 куб. метара дрвета. Број запослених радника износи 800—1000.

Гласови о купњи и предузећа Криваја од стране Нашице а. д. изгледа да су намерно лансирани без стварне подлоге.

Против пореза на пословни промет.

Трговачка и Обртничка Комора у Сарајеву упутила је министру финансија представку у којој се тражи укидање пореза на пословни промет. Као разлог за укидање наводи се лоша коњунктура у трговини која не дозвољава да се овај порез, који имају да сnose потрошачи, стварно превали на ове. Тако овај порез, који се уз то убире од бруто промета, још више појачава кризу трговине.

Конституисање Занатске Банке.

21. о. м. одржана је у Београду претходна скупштина акционара Занатске Банке под председањем г. М. Стојановића, председника Занатске Коморе. Из извештаја оснивачког одбора види се да је наместо 112.500 акција, колико је било предвиђено, уписано 226.218 акција од 9.132 акционара. Тако је, место половице, уписан цео основни капитал банке, од кога отпада на приватне акционаре око 45 милиона а на државу 30 милиона динара. За председника Управног Одбора изабран је већином гласова г. Милан Ј. Стојановић. Од босанских занатлија дошао је у одбор г. Д. Марић.

Писма наших глумаца

Редакција је замолила неке глумце, који су деловали у сарајевском Народном Позоришту а сада раде на другим нашим позорницама, да нам напишу коју успмену на Сарајево и на свој рад у нашој средњи. У овом броју уврштавамо писмо гђе Лескове које је интер-сантно и као докуменат за почетке уметничког рада у сарајевском Позоришту. За тај рад имају велике заслуге први глумци и редитељи нашега Позоришта, међу којим најзаслужнија места заузимају гђа Лескова и њен муж г. Верешчагин.

Поштовани Господине Уреднице, са задовољством одазивам се на Вашу љубазну понуду, да напишем неколико речи за Ваш цењени часопис. — Радо пишем, јер волим и ценим Сарајево. Оно што је најглавније у Позоришту то је занос грозничавог рада, надахнуће које прелази преко рампе на публику и такође заноси и њу, она пуни позориште и интересира се њиме. Тај занос, то надахнуће преживело је Сарајевско Народно Позориште и ја заједно са њим у првој сезони 1921.—22. год.

Тадашњи управник, г. Бракус, ангажовао је мене као првакињу и редитеља и мога мужа г. Верешчагина, као главног редитеља. Трупа нас је добро примила, драматург г. Јевтић ишао је у свему на сусрет и започео се грозничави рад, рад пун самопожртвовања и самопрегарања. Сећам се проба, које су често трајале до 2 до 3 сата у ноћи, и драмских премијера, које су увек ишле пред распроданом кућом. Било је и нервозе, али позориште без нерава личи ми на угојену усиделицу која ништа не жели и њу нико неће.

Резултат овог рада било је необично интересовање код публике и често обични комади пролазили су по 10—12 пута за сезону. Дешавало се и неуспеха, али и тада је комад издржавао 4—5 представа.

Сећам се своје премијере »Дани нашег живота« где су и споредне улоге играли прваци и доносили уметничке креације; тако на пример првакиња колегиња гђа Зора Турчић играла је улогу са две речи »Ја обожавам« и стара гарда г.г. Вучићевић, Турчић Хајдушковић у својим епизодама створили су ремек дела, а резултат тога рада био је ноћни севлах публике, када се из кафана до зоре чула песма »Дани живота ковали су брзи!!!«

Никад нећу заборавити пробу »Уријел Акоста Већ 2 сата ноћи. Уморна сам од напорне улоге Јудите. Душан Раденковић лежи у гардероби и тресе се од оштрог напада маларије; глумци су уморни. И један члан у ложи слатко спава од умора и хрче. — Осећа се тремореност. Пауза. Чује се хркање уморног колеге и одједном редитељ комада г. Верешчагин констатује: »Мистически штимунг!« Смех. Трупа је оживела, поново се понављају призори и не осећа се умор.

Сећам се моје пробе »Љубоморе« када је један призор 5. чина био поновљен бескрајно пута. Г. Новаковић сав мокар од зноја затражио је из гардеробе кошуљу; хтела сам да прекинем пробу, али је г. Новаковић променио своју кошуљу и радосно јавио »Ништа! Хајдемо да поновимо још једанпут!«

Такво самопрегоревање даје резултате јер публика осети не само комад већ и глумчеве живце и његов занос. Сарајевска публика је необично осетљива, захвална, уме да оцени рад позоришта и глумаца.

Те сезоне у Сарајеву било је 8—10 новина и сваки је критичар опширно писао о раду позоришта. Дешавало се често, као на пример са Софокловом »Антигоном«, да је критика писала у току од 2 недеље велике чланке.

Мој одлазак из Сарајева у Сплит био је пун топлог опраштаја. Сва јавност осуђивала је Управу због мога одласка, и ако Управа није била ништа крива. Моја је жеља била да видим плави Јадран и Далмацију. Одлазећи из Сарајева однела сам у својој души сву топлину заноса што загрева срце и душу.

У овом периоду (од 1922. године) радила сам у Народним Позориштима у Сплиту, Скопљу, Новом Саду, Осиеку и поновно у Скопљу, била сам на студијама у Чехословачкој, Пешти, Италији и Паризу. Кад сам усавршила глуму и темељно научила језик, осећам пустош у души, јер је много из ње пренесено у рутину и напредак многих глумаца и глумица којима сам, као редитељ, дала и своје знање и свој занос и своје... живце.

С топло болним осећањем сећам се Сарајевског Позоришта у коме је некад био занос грозничавог рада. Зато, могуће и волим и Народно Позориште у Скопљу у коме има још заноса, надахнућа и темперамента стварања и у томе се можда налази тајна Скопског Нар. Поз. које једино од свих Нар. Поз. не зна са кризу. Сад само очекујем нову Позоришну

Зграду, која ће бити наскоро готова и биће једна од најлуксузнијих позоришних зграда не само на Балкану, него и у Европи. Стара позоришна зграда срушена је и са њеним циглама привремено сахрањене су Grand-режије и комади већих димензија. Ми сад играмо као камерни театар Дима-а, Алфреда де Мисе, Натансона, па Молијера и низ француских комедија у луксузној дворани »Кранговиј палате« у Скопљу, а други, већи део, трупе ради са националним репертоаром и романтиком у Битољу. И тако у непрекидном раду чекамо опет рад у новој луксузној Позоришној Згради у којој имају све могућности савремене позоришне технике. Само Маестро Верешчагин, као Холанђанин луталица, мора да режира и у Скопљу и у Битољу. Једина ми је жеља да се у новој згради понови срећно доба са самопожртвовањем, јер мирноћа није потребна ни Позоришту, ни публици.

А. Лескова.

Музика

Оркестарски концерт сарајевске филхармоније

Овај други оркестарски концерт сезоне донео је Хајднову ц-дур симфонију (са ударом тимпана) у репризи, Блодекову увертиру опере »У бунару«, Моцартов рондо и Франкове симфоничке варијације. Последња два комада за клавир уз пратњу оркестра. На клавиру г. К. Меншик, диригент г. Е. Кшенек.

Програм прилично хетероген, могли би чак рећи и шарен, јер Блодекова увертира не може да заузме место у симфоничкој музици, Моцартов рондо и не спада баш међу његова најбоља дела, по извесна свежина и лепота другог мотива као и оркестарска разноликост боја унела је живота у тај комад. Хајднова симфонија, компонована с неколико других у Лондону за увеселење ондашње аристократске публике, одише животом и познатом духовитошћу творца симфоније. Иако стара по времену и стилу, таква музика не може лако да застари; јер у тој музици имаде нешто исконског, нешто музички елементарног. Један новум за Сарајево су Франкове симфоничке варијације, дело које већ одавно ужива право поданства у највећим концертним дворанама. Рођен у Белгији, по осећању и души Француз, Сезар Франк је епохална личност у модерној француској музици. Он је заправо створио француску симфоничку музику и данашњи најозбиљнији француски музичари као на пр. Венсан Денди су његови верни ученици и следбеници. По племенитости велика душа, дубок до религиозности, силан по својој музичкој спреми, С. Франк као неки профета отвара Французима двери највише музике на рођеном тлу. Премда Франк не разбија калуше класичних облика и не ствара нова средства, већ моментано потсећа на поступке Шопена па Вагнера (као

што и последњи базира на првоме), он је много више него фини еклектик, он има потпуно свју ноту, има и своју модулацију, која је смела и интересантна и већ по томе заслужује место међу велицима.

У погледу извођења могли смо констатовати, да је оркестар у техничкој прецизности и еластичности у својим гудачким деловима достигао извесну висину, коју, могли би рећи, Сарајево, културно у пропадању, и не заслужује, јер одзив публике би могао бити још бољи обзиром на тако велика и озбиљна предузећа, на једине оркестарске концерте. Г. Кшенекова је заслуга, што је оркестар, под његовом руком, добио нарочиту окретност у комади-ма с инструменталним солистом као и сретну фузију у симфонији. Интерпретација неких места у Франковим варијацијама није нас потпуно задовољила, јер Франков стил тражи висину готских катедрала, тражи монументалност, која се може постићи једино темпом. Г. Меншик је у оба комада показао техничку и интерпретаторску зрелост. Он је већ годинама добро познат нашој публици и с правом ужива све њене симпатије, али овде морамо нагласити, да се он у Франковим варијацијама попео до једне висине, која га може одвести на други подиј већи од нашег сарајевског. Лепу каденцу у Моцартовом ронду је он сам израдио.

М.

Позориште

Узоран муж

Лакрдија у 3 чина. Написао Авери Хопвуд. Први пут у Народном Позоришту у суботу 19. фебруара.

Узоран муж је лакрдија најниже врсте, пуна шкакљивих места и ситуација које би биле смелије да су мање вештачки припремљене и намештене. Чисто лакрдијски карактер целој игри дао је Цветковић који је био главно лице у коме је концентрисана сва лака комика комада. Он је био тај узоран муж чија солидност и коректност уноси дисхармонију у брачни живот и који треба да, бар на око, постане неверан и безобзирно енергичан да би придобио љубав своје сопствене жене. Гђа Лукатела, која је играла ту жену, иако је одсецала правилно наглашене речи, није имала интонације у реченици и није, услед тога, могла да уђе у брзи темпо лаке конверзације на којој, у представама ове врсте, почива све. Гђица А. Бачић је у том погледу била боља, еластичнија и живља и у покрету и у говору. Г. Бандић је играо без амбиције да даде улогу, и она је, у главном остала неискоришћена.

На плакату је изостало и име редитеља, можда зато што ни он није имао претензија да даде режију, јер се ови комади играју сами од себе и што горе то боље.

Ј. А. К.

Нове књиге

Урош Петровић: За сваки дан. Са преговором Слободана Јовановића. Издање С. Б. Цвијановића у Београду.

Ове филозофске белешке, која су се 1914. појавиле у Српском Књижевном Гласнику, свратиле су на себе општу пажњу и било је јасно да у њиховом писцу, младом доценту београдског Универзитета, добива наша књижевност и филозофија јака критичара и моралисту. У белешкама »За сваки дан« Урош Петровић је, у сјајном стилу, дао низ духовитих и корисних опажања о животу, личном васпитању и његовим научним принципима и забележио је неколико својих оригиналних филозофских и педагошких мисли. Овом књигом је рано преминули Урош Петровић у нашој оскудној филозофској литератури заузео место поред Боже Кнежевића.

Жил. Пајо: Васпитање воље. Превео с француског Јов. М. Јовановић. Треће издање. С. Б. Цвијановић, Београд 1927. Чувена књига великога педагога Пајоа, која је преведена на све европске језике, излази код нас већ у трећем издању. То је једна од ретких страних књига која је на нашу предратну генерацију извршила јак утицај и заслужује да и даље остане стално штиво омладине.

Ф. В. Ферстер: Социјална култура. Превео с немачког Вук Врхорац. Београд. Издање С. Б. Цвијановића. Популарно и прегледно писана књижица која се дотиче целог комплекса социјалних проблема упознаје с њима и назначује путеве њихова решења.

Бранислав Ђ. Нушић: Пут око света. Чудновати доживљаји Јованче Мицића Јагодинца, у десет слика с певањем и играњем. С. Б. Цвијановић, Београд 1926.

Популарна Нушићева ревија која се је већ стално удомаћила на свима нашим позориштима и зашла је у издању С. Б. Цвијановића. Доживљаји Јованче Мицића и као штиво задржавају своју свежину хумора, а и у стању су да забаве читаоца као и гледаоца.

Лијерка Премујић: Освитање. Пјесме. Сарајево 1927. Ови почетнички стихови, с речником и темама наших старијих пригодних лиричара, поред формалних недостатака имају и неколико искрених тонова и сретних стихова који говоре да је млада песникиња унела у своје стихове ритам свога срца и ведре погледе младости која се не претвара, која непосредно и побожно изражава своју љубав према Богу, према родитељима, и према човеку кога воли. Најбоље јој успевају стихови у којима описује природу и даје своје чисте рефлексије (Јесење вечери).

Фелџон

Адолфо Албертаци:

Тврдоглави паж

Господар ди Рипалта с великом љубављу је припремао свога штитоношу, пажу Уга, и вежбајући га у јахању и борби с оружјем, он је жељно ишчекивао дан када ће га прогласити витезом. Мадона Ђиневра није била љубоморна што је господар толико пажње посвећивао пажу, јер њена младост је била бесплодан цвет, а тај дечко, кога су држали као сина, чувао ју је од мужевих предбацивања.

Мадона је живела весело: мужева љубав, лоз, разговори са женама сопствене свите и са гостима разбијали су јој монотонију и самоћу живота у кули исто толико колико и домаћи послови за које се бринула са девојачком скромношћу и лакоћом. Како се је смејала када је гледала кокоши како лупајући крилима и кокоћући трче у јату, лакомо и пројдрљиво, за јелом које им је бацала. Исто тако се је смејала бесним и поплашеним скоковима оседланог коња или када би на тканој завеси поправљена места упадала у очи горе него рупе. Певала је шијући крај прозора са кога се видео, унаоколо, простран предео, и сељани су у долини слушали чисте и свеже каденце њезиног гласа.

Красна ћуд! Ради ње су мадону Ђиневру волели сви млађи, иако су је се и бојали, јер господар је на све гледао њезиним очима и свака њезина жеља постајала је вољом господаревом. Само паж

Уго био је пред њом смео и сигуран и када би кад-када штогод и погрешно знао је да стане против њезина гнева правећи се тужним и нерасположеним, тако је ствар обично свршавала тим што би га она у шали повукла за његове густе косе. Уго би се отео и један часак би је гледао.

Угу је заиста било много дозвољено. Смео је да се погне у воћњаку на грану и да прегрпа жељудац воћем, смео је да проводи и највеће мангупарије староме настојнику двора, да удари слугу, када би му запретио руком; чак му је опроштено и када је кроз кључаницу гледао како се слушкиња свлачи, јер када су га тужили госпођи, она се смејала, а када су рекли господару, он је ћутао.

Када му је било петнаест година, изгледало је да се наш паж сасвим променио, и господар је приметио да он настоји да га имитира, да га више никоме мадона Ђиневра, не сматра за дечака. Уго је сам у себи осећао промену, осећао је да чезне за новим стварима, за другачијим забавама, да има друге мисли, док су му живот и топла природа око њега откривали непознате ствари и будили у њему нова осећања. И тако, када су се у њему почеле да буде чулне снаге и несвесно сазревање га удубљивало у све природне тајне људске љубави, његово срце је нека још неодређена чежња обастирала необичном дугом и нежносту. Волео је, волео је још не знајући кога воли и не знајући да воли.

Али једнога дана, када се из даљине пењао према кули, (било је жарко подне и под усијаним сунчаним зрацима цео свет је спавао смртним сном) Уго је чуо из даљине, одозго, мадону Ђиневру како пева попут славуја; и нагло, нејасна слика његове

чежње и његових снова добила је пред његовим очима изглед и облик живе особе: мадоне Ђиневре!

Увече, пре јела, када је паж додавао госпођи воду, дрхтале су му руке; приметио је то, али није оборно погледа, јер је волео као што воли витез без мане и страха.

О каквим је сластима сањала његова заљубљена душа! Оживљавајући успомене из историје, које су се причале после вечере, о витезовима који су предузимали јуначке подвиге у славу својих госпођа, он је видео себе као витеза на турнирима, које је с осмехом посматрала мадона Ђиневра, или као заштитника и спаситеља мадоне при некој ноћној навали непријатеља.

Али жар његова срца и његове топле чежње расхлађивала је хладноћа несвесне равнодушности госпође која је имала два велика ока само да гледа али не и да види; а пошто сада није никада ни грешно и с толико пажње је поступао дворећи је, она више није имала ни разлога да га цетеже за косе.

Колико ли ће то трајати док она опази његове патње?

За неколико месеци његова се љубав некако мушки згуснула и његова машта, попуштајући крику и навали чула распаљених првим раним пламеном младости, почела је изненада да чезне за телесном страшћу и за радостима греха. Тако је постепено губио и смелост, одважност и веру у своју љубав; био је у страху да господар не открије његове тајне и његовог циља.

Прошло је много месеци, прошла је цела година. Али чим је више нестајало наде тим је била јача његова чежња.

Мадона Ђиневра је била стално свежа и лепа као свежа ружа у најлепшем цвату. Како је често, после вечере, тужни Уго примећивао жељне погледе које јој је слао њен муж! И с каквим болом је у очима мадоне читао одобравање и обећање! Страст која више није попуштала, него је била одређена и распаљена, мучила је пажу који је већ одустајао од помисли да се ослони на будућност; то му није била довољна утеха, а чекање му је било неподношљиво. Већ сада је осећао да ће умрети од љубави. Одлучио је првом приликом изјавити госпођи своју љубав, сажаљења вредну и неутешну.

Десио се једнога јутра да је господар ди Рипалта појахао свога најбољег коња и са штитоншама, у новом оклопу, отишао на неку свечаност. Паж, иако је већ дуго и жељно очекивао тај дан, ипак, чим је господара нестало у шуми испод брега, осетио је силно узбуђење и страх, од блиске среће ако му судбина буде склона, или од највеће несреће ако га мадона не хтедне саслушати или ако не буде имао снаге да јој каже. Он је размишљао: »Пре него падне ноћ, све ћу јој рећи. Рећи ћу јој како је волим. Али, како да почнем?«

Сунце је већ залазило, а он још никако није могао да нађе згодног начина како би почео. Ипак, увече, када је опазио да је госпођа отишла у своје собе, пошао је без оклевања горе, дошуљао се опрезно до врата и смело их отворио.

Млада Ђиневра с распуштеном косом и делимично већ у неглижеу седела је на столици крај

зида: изненађена шумом, она је подигла своје поспане очи, познала Уга и уредивши на себи одело рекла је смешећи се: »Даље, само даље, шта желиш?«

Охрабреном Угу је одједном дошло на уста питање које је хтео касније изрећи и он, удахнувши дубоко ваздух, да не би стао у средини, рече:

— Мадоно, када би свештеник или витез, грађанин или паж, или ко му драго дуго времена волео лепу жењу или госпођу, грофицу или краљицу, ову или ону, а не би имао одважности да јој то каже, да ли би био мудар?

Питање се свиђало мадони која је била весела, иако мужа није било у двору. Желећи се нашалити с дечаком одговорила му је: — Био би глуп; и паж, када би само био леп и стасит као што си ти требао би да јој каже. Ко воли не сме бити кукавица; а свака жена, макар била и краљица, барем би га пожалила.

Уго је целом душом упијао те милосрдне речи и викнуо је скоро са заносом: — Мадоно Ђиневро, гле, то сам ја! Колико сам патио ради вас! Пружите ми помоћ, мадоно!

Госпођа се престала смејати, није ни помислила да се дечко с њом шали, јер је видела страст на његовом лицу, него је расрђена својом сопственом неопрезношћу и увређена пажевом смелешћу рекла строго:

— Ти си луда! Какве ми ту глупости говориш? Шта се мене тичу твоје љубави? Зашто мене питаш? Шта сам ти одговорила? Хајде одавде, хајде одавде! Господар ће се веома обрадовати када му то кажем! Излази!

Уго сав изван себе, с очајно разрогаченим очима, није се ни макнуо; имао је још толико снаге у мислима да се одлучи за последње средство којим би побудио сажаљење своје госпође, покушао је да изрече најлепшу изјаву љубави и скоро претњу да ће јој се осветити за њезину хладноћу. Рекао је: — Ви ме корите, а кривња је на вашој страни. Зашто ме не убијете? Боље би било, боље је умрети! Тако ми Бога, нећу узети залогоја у уста, док се не одазовете мојој љубави!...« И са болом који му је скоро заустављао дах, он је изашао.

Мадона Ђиневра се гласно насмејала и помислила сама у себи: »Шта је пало на памет томе дечаку?« Онда, свлачећи се и опрезно разгледајући око себе, опет је праснула у смех и понављала: — »Шта му је само пало на памет?« Коначно је легла, покрила се и, пошто мужа није било код куће, заспала је безбрижно и с осмехом на уснама.

А Уго, да се је бар могао исплакати, било би му лакше, али пошто није плакао, он се је дуго превртао на постељи и није могао да склопи ока, док се није уверио да је задаћа коју је сам себи поставио достојна заљубљеног витеза, иако је то задаћа која му прети животу.

Када се ујутро пробудио он је, тешко и преко срца, зажелио да се оно јуче није догодило, схватио је да је учинио непромишљеност; мислио је и да је учинио велику грешку, чак да се је понашао као деран, и покушао је да на све заборави. Није могао: Како ће да изађе пред мадоноу? Али љубав му је

сдобравала, поновно је распиривала његову машту и чинила да му се његов корак учинио као неко јунаштво. Није устајао. Када су дошли по њега, рекао је: »Нешто ме овде мучи«. — дотакао се стомака — »не могу ништа ни окусити«.

Другога дана је мадона запитала, шта ради паж. Одговорили су јој, да ништа не једе, не помажу ни молбе, ни опомене. Трећега дана му је служавка донела шољу тек намузеног млека, саму пену, милина је погледати, друга је донела топлиц јаје, али он је затворио очи и одбио. Касније га је дошао да посети и управник двора и донео му је грозд раног грожђа с великим, сочним зрнима, присутим белом маглицом; гутао их је часак очима, али се је савладао и није их узео.

Тада је управник двора отишао у собу мадоне Биневре која је ту поправљала неко старо крзно, овај пут не певајући. Наместивши неке предмете по соби, рекао је као сам у себи:

— Господар ће се вратити, али нећемо бити весели.

— Зашто? упитала је госпођа, тобоже равнодушно.

Управник је одговорио:

— Умреће нам Уго, не може више да прогута ни једнога зрна грожђа.

Малону Биневру је обасуло руменило; устала је и пошла у пажеву собу.

Паж је лежао са спуштеним трепавицама, јер од поста је толико ослабио, да му се све таласало пред очима; лице му је било изморено и пепељасте боје. Тргуо се је чувиши лаке кораке госпође коју је препознао.

— Спаваш ли, паже Уго? — запитала га је нежно.

А он је одговорио:

— Забога, мадоно, смилујте ми се!

Тада она, поново расрђена његовом великом тврдоглавошћу, викнуо:

— Код мене нећеш наћи те самилости коју тражиш на тај начин. Зар је то твоја захвалност за добро које ти господар стално чини? Зар је то љубав којом му враћаш? Када се врати...

— О, да се хоће вратити! — уздахнуо је Уго више непромишљено него одважно.

— Када се врати, ражљутиће се и испребијаће ти све кости!

— Али ја ипак нећу јести! — додао је Уго.

Госпођа је отишла с намером да све каже мужу, чим се он врати. Али шијући она се је преплашила да је муж не користи што је у шали дражила и на неки начин потицала страст пажеву; а ако од њега сакрије истину, зар јој неће предбацити што није послала по лекара и што се није побринула за лекове и брижљиву негу? Није била у стању да нађе излаз из те неприлике.

У тај час се је чуо звук рога у даљини и један штитоноша је дошао да јави да господар долази у друштву с неколико гостију. Можда ће га — мислила је мадона, — савладати стид када види господара. И тако, када је господар, док су се на красно постављеном столу пушила јела, зовнуо Уга, рекла му је жена:

— Већ три дана лежи и неће да се дотакне

јела. Покушајте, можете ли га ви опаметити.

Господар је устао и пошао да обиђе пажа, госпођа је пошла с њим.

— Шта ти је? — запитало је господар одмах с врата.

Уго је одговорио: Осећам неку тежину овде, у желудцу, и немогу да једем.

— То није истина! — рекла је госпођа. — Није истина! По тој болести коју он има могао би сасвим лепо јест. Онда, окренувши се Угу, рекла му је Сада ћу му ја да кажем све зашто ти постиш већ три дана. Хоћеш ли јести?

— Кажите. Ја нећу да једем — одговорио је скупљајући дах да умирући однесе победу; а господар, коме се свиђао тај отворени одговор и коме се чудан израз женина лица учинио сумњивим, већ је у себи кривио жену ради неке неправде коју је учинила Угу. Али Биневра је говорила даље:

— Онога дана када си ти отишао он се је усудио да уђе у моју собу, баш када сам се ја свлачила... и господар је у томе моменту схватио да је кривња на пажевој страни.

— Зашто? запитало је нестрпљиво.

Али госпођа је опет питала пажа:

— Хоћеш ли јести?

Паж који је био спреман да умре поновно је уздахнувши, замахао главом.

— Ја сам се свлачила — настављала је госпођа — а он је дошао, сав узбуђен, и тражио од мене.. Помислите!

— Укратко! — викнуо је господар.

— Хоћеш ли јести? — поновила је госпођа последњи пут. — Не — одговорио је јаким гласом Уго погледавши у очи мадони. И она, која је сада требала, и преко воље, да све каже, наставила је: — Тражио је од мене...; али господар не пазећи више као да је разумео њезино оклевање, љутито је ухватио пажа за раме и бесно викнуо: — Шта си од ње хтео?

Уго је ћутао. Из његових очију је била одлучна воља коју је љубав учинила несаломивом. То је била очајна љубав, јача од смрти, таква, да је мадона Биневра, (дивећи се грозној истрајности, која је молила, и бојећи се, и за себе и за пажа, срце му жеве која је насрнула у скоро бруталној бујици), била савладана сажаљењем, дивљењем а можда и љубављу и нашла је опрезну и мудру мисао.

— Хтео је од мене — одговорила је она — вашега драгоценог сокола кога ви не бисте никоме дали, ни грофу, ни кнезу, ни пријатељу, па да га добије, одлучио је да гладује.

Чувиши те речи лаковерни муж је стишао свој гнев и праснуо у смех:

— И то је узрок твојој муци. Ја нећу да ми умреш. Једи, само једи, и добићеш сокола.

Рекавши то господар је отишао.

Али госпођа, пре него што је отишла, приближила се Угу, коме је нада одмах оживела и обојила лице, и рекла му је брзо и весело:

— Пошто господар жели да будеш задовољан, ја ћу гледати да те задовољим. И више него речима она је обећавала осмехом и погледом, дугим и нежним, који је био сличан љубавном загрљају.

И Уго је почео да једе. И добио је сокола,

ПОЛИТИЧКИ ПРЕГЛЕД

Састанак Обласних Скупштина

Прошла политичка недеља била је углавном испуњена припремама за састанак Обласних Скупштина. Већина посланика разишло се по унутрашњости да припреме терен за комбинације о сарадњи међу појединим партијама. Босански радикали водили су преговоре са радићевцима и муслиманима. Ти преговори нису довели до резултата. С друге стране, међу већином опозиционих странака успели су преговори о сарадњи. Тако је закључена сарадња између Демократске Заједнице, радићеваца и земљорадника у Босни и Херцеговини. У Хрватској штавише дошло је до споразума између радићеваца и самосталних демократа у приморско-крајишкој области. У среду, 23. о. м. састале су се обласне скупштине по целој земљи и изабрана председништва и одбори. За прве потребе обласних скупштина, нарочито у крајевима где их досад није било, одобрен је кредит од 10 милиона динара.

Конституисање Обласне Скупштине у Сарајеву

У Сарајеву је за председника Обласне Скупштине изабран г. Шћепан Грђић, члан Демократске Заједнице, за потпредседника радићевац, г. др. Јурај Шутеј. Радикали су гласали празним листићима. Пре избора одбора председник је прочитао представку Земаљског Музеја о запостављању у буџету 1927./8. и затим изнео запостављање Б. и Х. у просветној политици и потребу подизања нових основних школа, рударске академије и философског факултета у Сарајеву. Затим су изабрани одбори: финансијски, за обласну уредбу, за молбе и жалбе, за израду пословника и обласни одбор.

Оптужба против г. Б. Максимовића

Како у радикалном клубу има приличан број незадовољника са г. Б. Максимовићем, постојала је веројатност да ће то незадовољство доћи до израза и приликом решавања о оптужби г. Максимовића коју су поднели радићевци. На седници радикалног клуба међутим продрло је схватање већине посланика да је оптужба г. Максимовића индиректна оптужба радикалне странке и да би сваки радикални посланик, гласањем за оптужбу, радио против своје странке.

Демократи, који оптужбу радићеваца против г. Максимовића сматрају непотпуном, спремају своју оптужбу са новим материјалом.

На седници Скупштине од 24. о. м. на којој је била на дневном раду оптужба против г. Максимовића, дошло је до непредвиђених и ретких сцена, уношењем једног човека кога је испребијао полицијски комесар Соколовић. Сцена је поразно деловала на целу Скупштину и донела расположење из којег би могла резултовати оставка г. Максимовића.

Народна Скупштина

На седници Скупштине од 18. о. м. г. др. Мехмед Спахо критиковао је недостатак парламентаризма код Владе и повреде закона; општинске управе са комесарима, непоштивање верских самоуправа, неправедност при спровођењу аграрне реформе. Код критике буџета вели г. Спахо да министар финансија поставља доста тачну дијагнозу али не прописује лека. Говори о утицају несавесног склапања државних набавка на пораст материјалних издатака у буџету; устаје против 500% ванредног приреза на десетински паушал у Босни и Херцеговини, uveden 1923. од г. Стојадиновића, који представља не само апсолутно преоптерећење земљорадника него и пореску неједнакост, па вели, ако се не могу уклонити наслеђене неједнакости, дужност је министрова да уклони ове које је његова странка увела. Такође треба уклонити неједнакост код пореза на течвину у Босни Херцеговини која постоји од 1919. Говори против неједнакости у трошарини на ракију.

На седници од 19. о. м. говорио је г. др. Ладилав Полић, хрватски федералиста, критикујући непарламентарност и централистички систем. Г. Јован М. Јовановић критикује владину небригу око подизања пољопривреде: парине на земљорадничке алате, монополе и трошарине на најпотребније ствари за земљорадника, недостатак земљорадничког кредита и др. Затим критикује политичке погрешке Владе, злоупотребу власти, крњење парламентаризма и непоштивање основних права грађана. — Напада спољну политику, скретање од линије чувања стања створеног међународним уговорима год. 1919.

Интелектуалци прилазе Земљорадницима

На седници Главног Одбора Савеза Земљорадника од 20. о. м. извршен је свечани приступ у земљорадничку странку од стране гг. Милана Прибићевића, брата Светозарева, др. Драгољуба Јовановића скупа са целом његовом групом за социјалну и културну акцију, Кирила Савића, проф. универзитета и других интелектуалаца. Догађај побуђује пажњу јер се ради, с једне стране, о приступању интелектуалаца у земљорадничку странку, а, с друге стране, о том да су нови чланови досад сматрани као представници идеологија које немају много везе са класним земљорадничким покретом, уколико се штавише те идеологије — као што је случај код г. Драгољуба Јовановића — нису потпуно искључивале.

Рад парламентарне делегације у Прагу

На пленарној седници наше парламентарне делегације и представника чехословачког парламента у Прагу, одржаној 18. о. м. истакла се са обе стране потреба што тешњих веза у културном и привредном погледу. Од великог је значаја споразум постигнут у питању дувана према коме се, у најкраћем времену има закључити уговор између обе Монополске Управе о продаји нашег дувана. Чехословачкој. Изражена је жеља да се што пре склопи трговински уговор између обе земље.

Ко купује тај и добија

ОД ДРЖАВЕ ОРГАНИЗОВАНА И ГАРАНТОВАНА
ДРЖАВНА КЛАСНА ЛУТРИЈА
је сада најсавршенија установа ове врсте. Повољнија лутрија не постоји, јер овде не долазе за исплату неколико хиљада, већ 82 милиона Динара. — Игач може добити на један дупли лоз огромну суму од чисто

4,200.000.-- ДИНАРА

или евент. 4,000.000, 3,800.000, 3,600.000, 3,560.000,
3,400.000, 3,200.000. Специјално 2 по 1.200.000, 2 по 500.000 2 по
300.000, 4 по 250.000, 6 по 200.000, 2 по 100.000, 10
80.000, 8 по 60.000, 4 по 50.000, 24 по 40.000, 38
по 30.000, 2 по 24.000, 48 по 20.000, 4 по 15.000,
112 по 10.000, 24 по 8.000, као и много хиљада
од 6.000, 5.000, 4.000, 3.000, 2.000 и 1.000 Динара.

Тржња срећака нарочито је велика у мојој радњи пошто сам до сада исплатио **више милиона Динара у премијама и главним згодитцима**. Цене срећака не стоје у никаквој размери наспрам огромних добитака и стају само:

$\frac{1}{1}$ СРЕЋКА ДИН. 100, $\frac{1}{2}$ СРЕЋКЕ ДИН. 50, $\frac{1}{4}$ СРЕЋКЕ ДИН. 25.

Ко купује у доцнијим класама плаћа за раније.

Поруџбине изволите слати на адресу:
ГЛАВНА ОВЛАШЋЕНА КОЛЕКТУРА

ДРАГ. Р. КОЛАКОВИЋА — БЕОГРАД.

Књегиње Љубице ул. 15. — Рачун Пошт. Штед. број 52100. — Телефон бр. 2860.

ТРГОВИНА АУТОМОБИЛА И АУТОМОБИЛСКОГ ПРИБОРА

ВЕЛАУТО

ДЕЧАНСКА УЛ. 23. БЕОГРАД ТЕЛЕФОН БР. 21-48.

ВЛАСТИТА ГАРАЖА И РАДИОНИЦА ЗОРИНА УЛ. 90-92.

Препоручује своје најбоље сортирано стовариште аутомобилског прибора; увек свеже гуме МИШЕЛИН и ГУДИЈЕР за свака кола и од свих димензија; акумулаторе „Dinin“, карбураторе „Zenith“, све делове „Boscha“, ланце за теретне аутомобиле, све врсте дизалица, трубе, јел. коже, полир-воду и сву другу робу спадајућу у ову струку у највећем избору и по најумеренијим ценама. — Заступништво и стовариште американских аутомобила „Доџ“ и европских аутомобила „Берлије“ путничких, полутеретних и теретних.

Наш илустровани каталог прибора шаљемо на захтјев.

ЦЕНЕ АУТОМОБИЛА:

Доџ 4—5 сед.	Дин. 83.000.—	Берлије од 7 Н. Р. 4 сед. Д.	59.000.—
„ 6—7 „	„ 98.000.—	„ „ 10 „ „ 4 „ „	65.000.—
„ полутеретни од 1.500		„ „ 12 „ „ 6-7 „ „	95.000.—
кг. или за 14 пут. Дин.	110.000.—	„ полутер. од 2000 кг. Д.	98.000.—

ГРАДСКА ШТЕДИОНИЦА

опћине града Сарајева

прима улошке на уложне књижице и на текући рачун уз најповољније увјете; даје зајмове на мјенице и врши у опште све банкарске послове.

Заложно Одјелење

Градска Штедионица даје зајмове на злато, сребро и друге драгоцености у висини од 80% процијењене вриједности заложених предмета и рачуна само 20% у име камата и осталих трошкова.

За све улошке, заложене предмете и обавезе
Градске Штедионице јамчи Опћина града Сарајева.